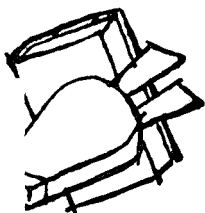

Argibideak: MIKELA ELICEGUI
Bilduma: ANTONIO ZAVALA, S.L.

PELLO ERROTAK

JARRITAKO BERTSOAK
BERE ALABAREN ARGIBIDEAKIN

AUSPOA LIBURUTEGIA

PELLO ERROTAK
JARRITAKO BERTSOAK
bere alabaren argibideakin

AUSPOA LIBURUTEGIA

33

COLECCION AUSPOA

Administración: Plaza de Santa María, 2-Tolesa
Dirección literaria: Rvdo. P. Antonio Zavala, S.J.
Colegio S. Ignacio - Ategorrieta - San Sebastián
(Guipúzcoa - España)

Ordaindu bearra:

Urte betekoa: 200 pezeta   Atzerrian: 275 pezeta

Ongilleak: 350   "   Ale bakarra: 25   "

Argibideak: MIKELA ELICEGUI
Bilduma ANTONIO ZAVALA, S. I.

PELLO ERROTAK

JARRITAKO BERTSOAK

bere alabaren argibideakin

AUSPOA LIBURUTEGIA

1963

Depós. Legal S. S. 245/64
Número Registro 6080/63

A R K I B I D E A

Itzaurrea 9

ASTEASU-KO MIXIOA

Asteasuko Mixioa (1879) 15

“Bertso berriak Asteasu-ko Elicegui-k jarriak” 19

APUSTUAK:

I.—Amasa-ko sega-apustua 35

Bertsoak 36

II.—Andoain-go asto-apustua (1892) 39

“Bertso Berriak 40

Iturrioz-ko sega-apustua 48

EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK:

I.—“Bertso berriak” 53

II.—(Gertaera) 62

“Bertso Berriak” 64

III.—(Gertaera) 72

Bertsoak 74

IV.—(Gertaera) 79

Bertsoak 82

V.—(Gertaera) 85

Bertsoak 86

VI.—(Gertaera) 90

Bertsoak 91

ARANTZAZU-RA

Arantzazuko Pelegrinazioak	95
Arantzazuko bertso-paperak	101
I.—“Bertso Berriak”	104
II.—“Bertso Berriak”	109
III.—“Bertso Berriyak Arantzazuko alegrantzian jarriyak”	118

GAÑERONTZIKO BERTSO-PAPERAK

I.—Gernikako Arbolari	129
II.—Senar emazte bi (Gertaera)	132
“Bertso Berriak neronek nere gertaerari jarriak”	134
III.—Bi Indiano (Gertaera)	144
Bertsoak	147

Erretratu au «Euskal-Erria» errebistatik (69, 546 orri-alde, 1913) artua degu.

Erretratuaren azpian onela dio: «Bersolaris: Zapirain, Pello-Errota, Otaño».

Bañan ez du esaten zein Otaño dan: Jose Bernardo ala Pedrø Mari. Seguru asko, Pedro Mari izango da.

ITZAURREA

Liburu onek, bere izenak dion bezela, Pello Errotak jarritako bertsoak ditu.

Bere egillearen izena lau paperek bakarrik ematen digute:

Mixioaren kanta-paperak ala dio: "Bertso Berriak Asteasu-ko Elicegui-k jarriak".

Arantzazu-ko lenengo kanta-paperak:

*"Asteasun bizi izan zan
Pello Errotariak".*

Bigarrengoak:

*"Elicegui-k nai luke
guztiyok juatia".*

Irugarrengoak:

*"kontentuz arkitzen da
Pello errotakua".*

Gañerakoak ez dute Pelloren izenik ematen, eta ez genduan arenak ziranik sekulan jakin izango, aren alaba Mikela bizi izan ez balitz.

Bertso-paperez betetako nere karpetak

*etxera eramaten nizkan. An bertso-paper ba-
koitzetik iru-lau bertso irakurtzen nizkan.
Geyenetan ola zion: "Ez, ori ez". Bañan noi-
zean bein ola esaten zuan: "Bai, ori bai;
ori nik eskribitua da".*

*Ta buruz beste zenbait bertso esaten zi-
tuan, nik bertso ayek berak paperetik nere
artean irakurtzen nituan bitartean.*

*Mikelak bere aitaren sekretariotza egiten
zuan. Berak eskribitzen zizkan bertsoak. Ta
arrezkeroztik larogei urte pasa diralarik
ere, oraindik bertsoak buruan gordetzea,
arritzeko gauza da benetan: bañan ortik
pentsa dezakegu gure erriaren oroimena no-
rañokoa dan.*

*Olakoai, paper-buruan, oi dan bezela,
Bertso Berriak zegoan ezkerre, orixe bera
jarri diegu guk ere; ta besterik gabe ere,
irakurleak ortik antzeman dezake zein di-
ran Mikelak bere aitarenak hezela ezagutu-
tako paperak.*

*Olakoen gertaera, Mikelak kontatu beze-
laxe jarri degu, itzez-itzez magnetofonoz jaso-
ta. Argibide oyekin, bestela guretzat illun
xamarrak ziran bertsoak, argiz beterik gel-
ditzen zaizkigu.*

*Bañan badira beste zenbait bertso, ez ger-
taera ta ez kanta-papera ezagutzen ez geni-*

enak. Oyetan Mikelari zor diogu dan-dana. Etzan bertso guzietaz oroitzen, ezta batzuetan bertso osoaz ere. Bertsoa erdizka gogoratzen zitzayonean, lerroa puntuz markatuta jarri degu.

Bañan lerroa puntuz eta gero oar batekin dagoanean, oarrak dion bezela, kristau edo erri-izen bat kendu degula esan nai du. Or aitatzen diranen ondorengoak gure artean izango dira oraindik noski, ta ez goaz iñoren lengo lotsak eta samintasunak berri-tzera.

Beste batzutan, nik bertsoak irakurtzean, Mikelak onela zion: "Oyek ere badute ba gure aitaren bertsoen itxura!". Bañan dudan baitzegoan, ez ditugu liburu ontan jarri.

Gañera, Mikelak etzuan beti aitaren sekretariotza egin. Aizpak ere egin izan zuten bein baño geyagotan. Orduan jarriak ezin, ba, ezagutu.

Beraz, gaur emen argitaratzen diranaz gain, beste bertso askorik ere jarri zuan Pellok; bañan, zoritxarrez, oyek ez ditugu sekulan Pellorenak bezela ezagutuko.

Etengabe etortzen omen zitzayon jendea. bertsoak jartzeko eskean. Baita Pellok ere

pozik asko jarri, jornala irabazteagatik. Bost duro kobratzen omen zien bakoitzeko.

“Pello Errotaren bizitza” deritzayon liburuan ere, badaude Pellok botatako ez-eze, jarritako ere zenbait bertso. Bai, bañan ayek iñork eskatu gabe jarriak zituan, bere barrenak eskatzen ziolako jarriak dira.

Eta alako bertsoak —Mikelak gogoan jasooak gañera, ez guk paperetun arkituak— Pelloren bizitza bera argitzen dute. Egokia-go ematen dute beraz liburu artan, oraingo beste ontan emango zuteken baño.

Antonio Zavala S.I.

ASTEASU'KO MIXIOA

ASTEASUKO MIXIOA

(1879)

Nik amairu urte nituan. Nere gazte-denboran Amasa-n, Zizurkill-en eta Asteasu-n ezagutu nituan mixioak. Zizurkil-koa izan zan aurrena.

Angoa ikusi eta "Asteasura ekarritzeko egin zan ametsa", ta ala, erri guziak dirua emanda ekarri ziran mixiolariak.

Mayatza zan, baserritarrentzat garairik okerrena, bañan ala ere, bederatziurren artan erri guzian ganadu bat ere etzan lotzen lanerako. Gurdi-txistu bat mendian entzuten bazan, "zein ote da ori?" galdetzen zuten danak arrituta.

Begira jarrita, bazter guzietatik bazetorren jendea bideak betean. Baita Alkiza-tik, Zizurkil-dik, Aduna-tik ta besteetatik ere. Orduan ala izaten zan: erri hatean mixioak baziran, inguruko errietatik ere agure-atsoak ez beste danak etorri. Astiasutik ere ala joan giñan Zizurkilla ta Amasara.

Bazan orduan errian Ameriketarik etorri-tako erriko seme bat, Xanti, ta onela esan zion onek gure aitari:

—Pello, nik esango banu Ameriketara nere errian aste-egunean nola dijoan mixiora jendea, ez lidake inork sinistuko ta erotzat joko ninduten.

Orduan bakarrik ezagutu nuan tabernara txiki-erdi bat ardo edatera animik ere joan etzan eguna. Orain fedea otza dago orduko aldean.

Zizurkil-koan, zimitorioan egin zituen sermoi batzuk, jende dana elizan ezin sartu zalako.

Astiasura bi praille etorri ziran: Frai Luis ta Frai Daniel. Frai Luis begi bakarra zan, ta bestea berriz oso gaztea. Gure aitak ere esaten du:

“Oi ta bost urte oraindik eta predikadore zuzena”.

Erretore-etxeko atarian biltzen zan jendea, ta andik elizara prozesiyoan joaten gitan “Atoz pekataria” kantatzen. Aiton kaskazuri danak ere kantari joaten ziran.

Izlari bikañak ziran praile ayek biak. Frai Luisek predikatzen zuan aurrena, ta gero Frai Danielek.

Beste bertsolari batena nik Amasako mi-
xioan aditu nuan. Barkazioko sermoya zan.
Ola esan zigun prailleak:

—Nere kristauak: Bertsolari zar batek
bein esan zuana esango dizuet orain nik ere:

Lenengoa fedea,
bigarrena esperantza,
irugarrengo orrek badu
milla bat mudantza,
iil da karidatea!
ibizi da mengantza! (1)

Ta iru bider esan zuan:

iil da karidatea!
ibizi da mengantza!

Bukaeran ere, Astiasun, erretore-etxeko
atariraño laguntzen genien praileai. An da-
nak belauniko jarri ta gurutze batekin Aita
Eternoaren bedeinkazioa ematen ziguten. Ta
gero ixil-ixilik joaten giñan danak norbere
etxera. Orduan kristau beroak edo otzak
izaten ziran; etzegoen epelik, gaurko geye-
nak bezela.

Zimitorioa erresario, medalla, ta eliz-li-
buru saltzallez betea egoten zan. Gero ga-
lerazi zuten ori.

Gure aitak, etxera joan ta egun artan

---

(1) Au, Aya-ko Izuela-ko Artzayarena da.

egindako sermoyaren gañean bertso-pare bat apuntatzen zuan.

Gero, kanta-papera publikatzerakoan, erriko bi gizonek esan zioten mixioa aiek ekarria zala jartzeko, bañan gure aitak ezetz esan zien, erri guziak ekarria zala ta etzala bate gezur-bearrikan (2).

---

(2) Mikelak bertso batzuek kantatu zizkidan, bañan guziak ez ditut Tolosako Fakundo Adurriaga "Besamotza" zanaren bertso-bilduman beste iñun arikitu. Emen dauden bezela jartzen ditut.

BERTSO BERRIAK
ASTEASU-KO ELICEGUI-K JARRIAK

1/ Milla zortzireun irurogei ta
emetzigarren urtea,
Asteasura logratu dute
misiyuak ekartzea,
ondorenean gogoratu zat
ejenplo on bat jartea,
onetarako zure bear naiz,
guziyon Jesus maitea.

2/ Mayatzaren ogei ta batean
asi zaizku misiyuak,
jakin ditugu nola diraden
guretzat kondiziyuak,
gure onerako izandu dira
orien esplikaziyuak,
indartsu, arren, egin nazala
Jesusen bendiziyuak.

- 3/ Au Zizurkillen ikusi eta
egin genduen ametsa,
Asteasura ekarritzeko
iñola're al bagentza,
erri guzia orretarako
egiña dago nobleza,
komisioa nonbratu eta
kunplitu degu promesa.
- 4/ Frai Luis orrek predikatu du
kulpitotikan aurrena,
itzegin digu erakustera
etorri dala gugana,
ezagaturik gure artian
premi aundiya zeguana,
orren sermoyak mugituko du
sentidurikan duena.
- 5/ Frai Danielek itz egin digu
berriz urrengo puntuan,
ez segitzeko komertzioan
guk mundurako tratuan,
anima garbi idukitzeko
zuzenian da kontuan,
onetarako konbeni dana
Jaunaren beldur santuan.

6/ Relijioso bi izan dira
seme San Franziskorenak,
guk kunplitzeko baldin bagindu
eman dizkue ordenak,
gure onerako izandu dira
oyek egindako lanak,
Jauna alabatzen ekusitzia
zeruan nai dute danak (3).

7/ Egoki asko atera zuten
guretzat on zan planua,
etzala hasta pensatutzia
"konfesatzera banua",
bear bezela pensatutzeko
utsegiñaren damua,
dolorea ta propositua
ori da bide sanua.

8/ Ikasirikan arkitzen gera
nola egin konfesioa,
esamiñara prestatutzeko
lenengo atentzioa,
dolorea ta propositua
ori da kondizioa,
penitentzia kunplitutzean
badu satisfazioa.

9/ Asko alditan esan digute
predikadore maiteak
bat utzi gabe ateratzeko
barrengo serpienteak,
artatik arin jartzen dirala
animetako nekeak,
minutu artan eiten dirala
Jaungoikuakin pakeak.

10/ Pekatariak eginaatik
pekatu ustez gordean,
Jaun Zerukua presente dago
beti begien aurrean,
deskuidatutzen giñan geyago
gauza ori jakin gabean,
ontzaz aurrera izango gera
gu bizimodu obean.

11/ Obligazio asko diogu
kristau guziak Jesusi,
nere mingañoak zenbateraño
au ezin adierazi,
arren prueba klaroan dago
ifnork nai badu ikusi,
bere odola ixuri eta
danok ginduzen erosi.

12/ Pekatu egin dan bakoitzian
Jesus berriro josten da,
infernu dana zabaldu eta
zeruko atea ixten da,
etsayetara aren anima
entregatua uzten da,
ez al gerade atrebituko
kalte oyek ikustean! (4)

13/ Engañagarri bat besterikan
ez dadukagu mundua,
tentazioa nunaitik eta
iñola ezin kendua,
allegatutzen zaigun garayan
eriotzako ordua,
bear bezela pronto ez badago
aren anima galdu'a (5).

14/ Il bearra guk danok daukagu
pekatuak ekarriya,
konsideratzen badegu ondo
gauza ikaragarriya,
anparorikan iñundik ez ta
estadu errukarriya,
aren anima galdua dago
pronto ez badago jarriya.

15/ Nere kristauak, badatorkigu
azken juizioko eguna,
Josepetako zelai santuan
danok bildu biaguna,
juez justuak letuko digu
munduan egin deguna,
errukarriya aterako da
ara gaizki joaten dana.

16/ Juez justuak guzien histan
letuko du sententziya,
zer posturetan igaro duhen
mundu onetan biziya,
zuzen badago ziertoa da
zerua irabaziya,
gaiztoak herriz infernuetan
eternidade guziya.

17/ Obligaziyo askoren mende
bizi gera gurasuak,
prezisamente guk azi biar
aur inozente gaixuak,
erakutsiaz nola diraden
Jesukristoren pausuak,
gañerontzian guretzat datoz
kastigu izugarrizkuak (6).

18/ Inozentia utzitzen badu
gurasoak okerrean,
etsayak ura tentatuko du
agudo jeneralean,
zer eskandalo jarriko ditu
orrek mundu zabalean,
ekuskizunak aundiak daude
Jaungoikuaren aurrean.

19/ Aurrarentzako bear dana da
batayoa lenbiziya,
orren urrena tokatzen dira
mantenua ta jantziya,
dotrina ondo erakutsiyaz
Jesusek guri utziya,
ala portatzen baldin bagera
libre da kontzientziya.

20/ Seme alabak bizi dirade
ordena onen mendean,
aita ta ama errespetatu
bear dan umildadean,
al duen gayaz sokorrituaz
ezintuera diranean,
berak nai badu ala izatia
artaratutzen danean.

21/ Premi danean lagundu ondo
aitari eta amari,
bestela ofensa egingo zayo
guziyon jabe Jaunari,
erreparatu deyola ondo
atal buruko kanari,
kastigu aundiyak etortzen zaizka
gaizki portatzen danari.

22/ Eskandaloso guziak dira
etsayen ayudanteak,
engañatuzen ibiltze'iranak
persona inozenteak,
zabalik beti utzitzen dizka
okerrerako ateak,
desprezio au ez du merezi
Jesusen borondateak.

23/ Persona eskandaloso batek
anima asko galtzen du,
zeru-bidean dagona ere
infernurako jartzen du,
bere anima etsayetara
orduan entregatzen du,
etzinake zu ola ibilliko
au pentsatuko bazendu.

24/ Aurretik asko illak dirade
gu're ez beti biziko,
zerbait esaten asia nago
banuke adieraziko,
mundu ontako iduripenak
dirade egun gutxiko,
kuidado anima galdu ez dedin
eternidade guziko.

25/ Aldrebes asko geunden bada
gauza oyek ez ikasiyan,
pekatuetan bizi giñanak
geren denbora guziyan,
illuntasuna beste gauzarik
ez dala kontzientziyan,
oyen sermoyak para gaituzte
Jaungoikuaren graziyan.

26/ Gure animak konsolatzera
oyek zaizkigu etorri,
nola bear dan garbiro asko
dizkigute irakorri,
bengantzarikan baldin badegu
barkatutzeko alkarri,
lenago gaizki bizi giñanak
orra deskansuan jarri.

27/ Barkaziyoko sermoya egiten
kulpitotikan asi zan,
Jesusen prueba nolakua zan
klaro asko ikusi zan,
bengantzak zeukan ate zabala
derrepentian itxi zan,
erri guztia jarri gaituzte
pake santuko bizitzan.

28/ Persona asko bizi giñaden
pekatuak erituak,
obra onetara utzi nai ezik
etsayak amarratuak,
traba guziak libratu ditu
gizon oyen predikuak,
esan gentzake oyek dirala
gure animen medikuak.

29/ Bear bezela alabatuko
banu Arrue Fray Luis,
sermoi ederrak egin dizkigu
bere birtute ugariz,
predikadore izugarriya
azkarra dago memoriz,
maiz ekartzia orrelakua
obe litzake al balitz.

30/ Beste laguna Baertel zuen,
Fray Daniel izena,
oi ta bost urte oraindik eta
predikadore zuzena,
ederki asko betia dauka
memoriko almazena,
estimatua bear litzake
tamaña ortako gizona.

31/ Mesede asko izan degu guk
gizon oyek ikusia,
sendatu eta utzi gaitue
len gaizki geunden guzia,
bide luzean zabaldu dedin
relijioko azia,
Jaunak diela leku askotan
predikatzeko grazia.

32/ Ni Asteasun bizi naizena
nerez naiz errotaria,
oyek juanda artu dedana
pena ikaragarria,
baldin banengo poderatua
interesez ugaria,
errian bertan egingo nieke
oyei konbentu berria.

- 33/ Obra onetan segitutzeko
eman dizkue puntuak.
denbora junda ez du balio,
orain atera kontuak,
Jesusengana beti gogatu,
gorrotatu pekatuak,
animak indar iduki dezan
maiz artu sakramentuak.
- 34/ Jesus maitia amoriuaz
daukagu guri begira,
garbitutzeko otsegiten du
animan degun zikiña,
sakramentuak maiz eta ondo
errezibitzen badira,
pausorik ere utsegin gabe
zeruetako glorira.
- 35/ Nere kristauak, segi dezagun
ori ola dan kasuan,
pensatuaz zer konsueluak
diraden Paradisuan,
Ama Birjiñak artu gaitzala
danak guziok besuan,
gero gloria goza dezagun
eternidade osuan.

36/ Guzion Jesus, guregatian
egin bear du erregu,
orretarako beraren Ama
bitartekotzat biagu,
orren fabore atera ezkeru
zerua dago seguru,
Pedro Elizegi-k au deseo du
amen komeni bazagu.

---

(3) Fakundo Adurriaga-ren bertso-bilduman beste onela zegoan bertso au: *zeruan nai duten, amen*. Oker, beraz. *Zeruan nai duten danak* jarri degu, Mikelak ala esan zualako.

(4) Puntu au ere oker dago. Nola jarriko zuan Pellok?

(5) galdu'a=galduta da.

(6) Puntu au ezin irakurri zan; *izugarritzkuak* Mikelak osatua da.

IKUSI: Tolosako Fakundo Adurriaga "Besamotza" zanaren eskuz idatzitako bertso-bilduma.

APUSTUAK

I

AMASA-KO SEGA-APUSTUA

Amasa-n sega-apostu bat jokatu zan. Segalariak, bata liberala ta bestea karlista omen ziran.

Ta juzkalariak (“terzeruak”), geyago eba-ki zuana beretakoa, liberala, etzalako, tranpa eginda besteari eman zion jokua.

Ortatic ixkanbilla latza sortu zan, ta apostulari oyetako bati andregayak despeira eman zion.

Orduan gure aitarengana etorri zan, andregayak nola utzi zuan eta Ameriketara zi-joala bertsoetan jartzeko esanaz. Bai jarri ere gure aitak.

Bertsoetan auxe jarri-azi zion aitari:

“jakin naiko det nola zeraden
etortzen banaiz bizirik”.

Ta esan bezela, etorri omen zan atzera, bañan ordurako neska ezkondua zan, da ezkontza txarra egiña omen zan gañera.

Nik ez nuan mutil ori ezagutu.

BERTSOAK

1/ Bildurrik gabe esango det nik
egin nuben pekatua,
Santio-mendin sega-apostu bat
ortxen dago jokatua,
guk belar geyo ebaki eta
bestiai eman jokua,
egun ura zan, bai, neretzako
oso deskalabratua.

2/ Bildurrik gabe nik esango det
pasatu zaigun guziya,
lagun artian koleratuta
nintzan izketan asiya,
uste det bada esan nuela
gauz bat ondo mereziya,
egun orretan izan genduben
erremateko auziya.

3/ Andik urrengo nere pausuak
ziran andregayagana,
atia jo det, aita leyora,
gero alaba ta ama:
"Zu al zerade asarretuta
bullan ibilli zerana?
'oyekin orla biar badezu
ez arrimatu nigana".

4/ Errespuesta nik eman niyon:
"Aizazu, dama gaztia,
ez nuan uste modu orretan
desanparatzen astia,
zurekin nere oraindañoko
itzak onela ezta,
borondatia kunpli dedilla
merezi badet uzta".

5/ Puntara fiña ez da izaten
erroparen ilbanua,
kulparik gabe utzi bearrak
ematen zidan damua,
ezagaturik borondatia
etzendukala sanua,
zure despeirak irazekita
Amerikara banua.

6/ Barku batian enbarkatu naiz
parientiak utzirik,
beti orrela ibilli gabe
alkar ezin ikusirik,
gure Jainkoak irixten badu
nigana alako grazirik,
jakin naiko det nola zeraden
etortzen banaiz bizirik.

7/ Adios nere aita ta ama,
zuek zerate aurrena,
senide edo parientiak,
andregayari urrena,
konsuelorik bate ez daukat,
triste da nere barrena,
zuek utzi ta juan biarrak
neri ematen dit pena.

II ANDOAIN-GO ASTO-APUSTUA (1892)

Asto-apustua jokatu zuten bi pamelik Andoainen:

Asto-apustua jokatuba da
or Andoaingo partian...

Ta gero:

Matias orrek asto txikia
bañan ibildun trebia,
zortzi minutuz atzetik asi,
laster jo dio paria...

Nik eztakit, bañan etziran asto utsak izango, kargakin izango ziran. Olako lekutik olakoraño, zein asto karga igualakin azkarrago joan. Ara nola egiten dituen gizonak apustuak!

Eta asto txikiak aurea arrapatu.

Izango zuten gero diferentziren bat eta gure aitak bertsoak jarri zituan (7).

---

(7) Auek dira Mikelak, Pello Errotaren alabak eman zizkigún berriak eta erdizka kantatu zituan bertsoak. Bañan bertso-puska oyek argi eman zuten, Alsasua-ko *Concepción Mendiluce*-k eman zigun bertso-papera Pello Errotarena zala jakiteko.

BERTSO BERRIAK

- 1/ Milla zortzireun larogei eta
amabigarren urtian,
Uztako illaren amaikian zan
ori señalementian,
asto-apustu bat jokatuba da
or Andoaiño partian,
bide luzian, San Estebandik
Iyuyara bitartian.

- 2/ Uztako illaren amarrian zan
apustu ori zerratu,
Jose Antoniok ginduelako
astuarekin markatu,
obia nun zan banerakien,
nik ere ez nion barkatu,
bosna pezeta siñale bota,
ontzako bana jokatu.

- 3/ Jose Antonio astoarekin
oso zeguan arrotuta,
obia nun zan orduko berriz
Matias akordatuta,
San Estebandik Iyuyaraño
bidia señalatuta,
zein azkarrago ara allegatu
zortzina arroa artuta.
- 4/ Esan dan gisan prestatu gera
apustuba jokatzeko,
azkena ara iristen danak
ontzaku ori galtzeko,
armoni txarrik izan ez dediñ
ondoren iñorentzako,
bien partetik juzkalaritzan
Toledo ori jartzeko.
- 5/ Orla izketak egiñagatik
gertatu dira alperrik,
Jaungoikuari graziak eman:
ez degu izan okerrik;
mesede ustez ibilli eta
zenbaitek ez du eskerrik,
Jose Antonio ez da piatu
Toledorekin bakarrik.

6/ Toledo ori gizon prestuba
bere bizitza osuan,
arentzat ere armoni txarrak
egin ditue auzuan
arren astuak azkar juteko
biar aini indar etzuan,
ametituko zitzayon pozik
lan egin izan bazuan.

7/ Bekaistikuak alimalia
abieran bai listua,
utsikan ariñ zebillen baño
karga aundia eziñ jasua,
piña zeukala ark uste arren
ateria du bastua,
Arimaloko bire-gützian
erori zayo astua.

8/ Matias orrek asto txikia
bañan ibildun trebia,
bost minutuz atzetik asi,
laster jo dio paria,
ots egin zion arrentzat azkar
libra zezala bidia,
estu artuta bertan erori,
etzan kontentu jabia.

- 9/ Asto txikiak zortzi arroa
eraman biar sakuban,
San Estebandik Iyuyaraño
gañera mendi altuban,
baña ori allegatu da
an berrogei minutuban,
egon aundirik ark eztu egin,
ankak dantzatu zituban.
- 10/ Atzetik ori asi zan baño
allegatu da aurrena,
zortzi arroa bizkarrian da
mendi guziak barrena,
aundiagorik ez baldin bada
probintzian dan onena,
jabia zein dan esan biar det,
astua Zozberrirena.
- 11/ Guk apustuba irabazita
alare geunden serio,
zergatik eze panparreriak
iñun eztuben balio,
galtzalliaren pamili orrek
setari segitu dio,
gero baikuntza egin digue
lan ori dala medio.

12/ Asto-baikuntza egin digue
Uztaren amazzpian,
aurtengu ontan igandian zan,
ori nere iritzian,
gure tartian deretxo gabe
asi nai zuben auzian,
orrelakorik len ezta pasa
eguzkiaren azpian.

13/ Guk aziendak len bezelaxe
bialdu'itugu larrera,
ataka zabal ikusi eta
alimaliak aurrera,
kulparik ezta gureganako
oyek daukaten kolera,
lau astorekin bi emakume
or juan dira kalera.

14/ Asto oyekin juan dirade
ebia ari duala,
batek gerrira jaso zuen
bere gonaren egala,
an dabillega puntara askatu,
manera zeukan zabala,
itxura ederra ematen zuben
kamixa agiri zuala.

- 15/ Asto oyekin alkatiari
juan zitzaizkan aurrena,
bere manera zabal zuala
kale guziak barrena,
testigu gabe artubak izan,
ori gauzarik txarrena,
ark lege onez bialdu ditu
andikan juezarena.
- 16/ Oyek ez ditu ibilli-azi
iñork galtzeko perezak,
edozein gauza libre dala uste
emakume alrrebesak,
baikuntzarekin etxeratu nai
apustuko interesak,
azkar astuak entregatzeko
agindu due juezak.
- 17/ Atrebitu ayek besteren gauza
kaleraño ekartzia,
juez jaun orrek agindu eta
kosta zaye entregatzia,
kaso txarra da alimalia
testigu gabe artzia,
emakumi oik merezi zuten
biak kartzelan sartzia.

18/ Bi emakume lau astorekin
kalera dira abitu,
nere etxequak izatezkero
biarko zuen gelditu,
ibilli pranko egiñagatik
eztue asko serbitu,
gizonik ezta ondo biziko
andriak galtzak baditu.

19/ Berri onikan eztu sekulan
gaizki lanian astiak,
bi asto ziran Estebanenak,
Matiasenak bestiak,
erromeria kalera eginda
apenas dauden tristiak,
kastigatzia nai zuen baño
eztira asko kostiak.

20/ Mingain gaiztoak eragiten du
munduban asko erida,
beragatikan papera onetan
ipiñi degu segida,
zer pasatzen dan ikasitzia
askorentzat komeni da,
bertso berririk etzan jarriko
ixilik egon balira.

21/ Apustuba ta baikuntzari guk
orra bertsuak atera,
al dan guztia zabalduzko
Euskalerriko partera,
kasua zer dan ikasitzeko
emen badago aukera,
gusto duanak artu dezala
bost zentimuan papera.

IKUSI: Bertso-papera: "TOLOSA: Imp. de E.
López", (Concepción Mendiluce, Alsasua).

III

ITURRIOZ-KO SEGA-APUSTUA

Sega-apustua jokatu zuten Iturrioz-en (8) Izuelak eta beste batek.

Izuela ori, Aya-ko Beama deritzayon ballarakoa zan, Izuela baserrikoa.

Aurrena, besteak jarri zizkan bertsoak Izuela orri. Orduan gure aitagana etorri zan, da gureak gañetik jarri zituan, Izuelari nola erari txarra eman zioten, eta nola galdu-arazi zioten, ta ari erari txarra eman ziona il zala ta zeruan sartzea etzala segurua...

Nik eskribituak ziran oyek ere. Bat-edo-bat gogoratuko zait oraindik ere:

---

(8) Iturrioz, Aya-ko partean dago, Ernio-mendi-
ren egalean. Antziñatik an egiten dira sega-
apustuak.

Izuelak orduan
pozik eran zuan,
paltatu-azi ziyon
buruko zentzuan,
derrepente iltzeko
indarrik etzuan,
orain esan zazute
zeñek eman zuan.

.....

.....

.....

.....

agidanian il da
askoren moduban,
alakua neke da
sartzia zeruban.

EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK

I

“Bertso auek ere neronek eskribituak dira. Bañan pasadizoaz ez naiz oroitzen”. Onela esan zuan Mikelak. Ta bertso banaka batzuk kantatu zituan. Ta bertso oyek eman zuten bide, iñoren izena gabe zegoan papera Pello Errotarena zala jakiteko.

BERTSO BERRIAK

- 1/ Disponitu det asunto bati bertso berriak jartzia, zeñek naiko du modu onetan jendiak autan artzia? ainbesteraño ez det seutitzen gure ezkontza galtzia, bafia pena det kulparik gabe orrela engañatzia.

2/ Nungoa naizen esan biar det
..... det graziya,
orain Pasayan enpliatzen naiz
.....-n jayo ta aziya,
Naparruako dama batekiñ
nintzan tratatzen asiya,
enredo asko probetxu gutxi
nik dedan irabaziya.

3/ Neskatxa ori emen bizi da
baita .....-n jayua,
abisaturik azaldu ziran
zedukan opiniyua,
nereganako nola zedukan
gutzizko amoriyua,
fabore zala uste nuen da
izan det kontrariyua.

4/ Enpeño on bat bialdurikan
ninduen erakarriya,
itzegiteko billatu nuen
gramatika irakurriya,
merienda ere bazendukazun
guretzat pronto jarriya,
mudantza baizik izan ez dezu
mundu-engañagarriya.

5/ Konprometitu nai zukian da
afana franko bazuan,
fiaturikan agindu niyon
satisfaziyo osuan,
itzak ederrak, biotza falso,
kariño fiña auzuan,
publikatutzen astera nua
merezi dezun kasuan.

6/ Esaten niyon: "Arlotia naiz.
ondasun asko gabia,
prezisamente ez naiz izango
diru askoren jabia".
Erantzun ziran: "Baldin bazera
lana egitea trebia,
sayatu ezkeru luzituko da,
zer da bizitza obia?"

7/ Langillia ta kondutakua,
kontentu zifian orduban,
orain baditu milla pretesto,
guk ez dakigu zer duban,
orgullua edo grandeza bada
gaurko egunian munduban,
ez banintzaden zuretzako ona
ez biartzia zenduban.

8/ Okasiyo bat emen izan da
juan dan aurreko urtian,
ni ere bistan fortunatuba,
nerau ez nitzan partian,
nere lagunak, zuen disputa
ori biyontzat kaltian,
ez tokatzia obe litzake
orrelakuen artian.

9/ Disputa ori izan ezkeru
pleituban dute segitu,
oraindik ere nik igual det
lenago ainbat kreditu,
lardaska txarrak ondorenian
neka-biriak baditu,
obra gaiztorik egin dedanik
apenas dezun aditu.

10/ Kaso oriek izaten dira
pisubak edo grabiak,
neri etzaizkit iduritutzen
besterik bañon obiak,
pazientziya emango al digu
zeru ta lurren jabiak!
egun batzuek preso juan zaizkit
kulpa aundirik gabiak

11/ Aziyo ortan nik ez det egin
tokatzen ez dan gauzikan,
disputa edo soberbiarik
etzat gustatzen kasikan,
bestek etziran ezer egiten,
ni ere egon pozikan,
mantxa gaiztorik etzat arkitzen
an izatia baizikan.

12/ Neskaxa ori asi zitzaidan
tristurak manifestatzen,
orretarako konpromisuak
etzaizkiyola gustatzen,
lenago bero izanagatik
nunbait asi da oztutzen,
orrekiena galdubagatik
ez naiz biziro estutzen.

13/ Berak biartu ninduben eta
orain berak despedira,
zenbait neskatxa askoren herri
jakin zaliak oi dira,
antz eman gabe ez naiz egondu
len ere orri begira,
orixe bezin neskatxa fiñak
geyago ere badira.

- 14/ Ia, gaztiak, gurekin artu
guztiyok eskarmentubak,
txit mudakorrak izandu dira
dama orren pensamentubak,
beretzat ere probetxu gutxi,
neretzat sentimentubak,
ezkontzeko itzak ematerako
ondo atera kontubak.
- 15/ Ezkontzeko itzak edozein moduz
ematekuak ezta,
zenbaitek bati agindu eta
“ai baletorke bestia!”,
endemas ere ederra bada,
aberatsa ta gaztia,
ez da biziro ikaratuko
len dadukana uztia.
- 16/ Aberatsakin tratatziatik
galdu du nerezikua,
pesadumbriak manifestatzen
izandu zera pijua,
auzo batetik bestera ere
sombriillarekin dijua,
interesetan ez dakit zer dan,
lujua badu naikua.

17/ Kaballeruakiñ pasiatzen du
egunaz eta gabian,
beso ondotik artutzen dute
nik baño modu obian,
enteratuba egon biar du
de-braceteko legian,
eusten diyote erori ez dediñ
lurrera uste gabian.

18/ Penagarriyak izaten dira
pobrien paraderuak,
orrelakuak ezagutzeko
ez gaude mutill eruak.
gizon ederrak izketa leunak,
gañera boltsa beruak,
gugandik gusto partikularra
dizute kaballeruak.

19/ Zazpi ille betez esperantzan
ez naiz alferrik egondu,
nerekin ezer ez duela izan
orain esaten omen du,
alkarrekin maiz ibilli gera,
iñoiz etxera lagundu,
geyago ere esango nuke
gogo aundiya bagendu.

20/ Nerekiñ nola tratatu dezun
jendia frankok badaki,
pasa dan gauza ukatutzia
nik ez deritzat egoki,
desanparuan utziyagatik
ez nazu asko erruki,
nik andregaya billatuko det,
ez kuidadorik eduki.

21/ Ezkontzia da gauza erraza,
sinisturikan oi nago,
lengo moduban bizi biarko
beti bildurak banago,
fraile juateko pensamentuban
prezisamente ez nago,
zuk ere on bat artu ezazu
urdiñdu baño lenago.

22/ Bertso herriyak atera ditut
dibertsiyua sortzeko,
konbeni dira buru ariñak
juiziyuan sartzeko,
balorerikan baldin badezu
oyen ordañak jartzeko,
prebeniturik ni egongo naiz
paper eder bat artzeko.

23/ Despartitubak gelditzen gera,
len zifian nere maitia,
batzuek asko arritzen dira
zu neregana juatia,
biotzetikan etzan izango
zenduben borondatia,
agur, Josefa, eskerrik asko,
ondotxo bizi zaitia.

2/2: Mutillaren izena.

2/4: Mutillaren jayoterrria.

3/1: Neskatzaren jayoterrria.

IKUSI: Bertso-papera: "Eibarren: Pedro Orúe-en moldizteguian". (G. Mugica zanaren bertso-bilduma).

II

Lengusu-ezkontza egin omen zuten. Biak apellidu batekoak ziran, Naparroakoak.

Aitak alabari esaten omen zion irurogei ontzako dotea emango ziola, ta arrio "sufizientea" ere bai.

Ala, ezkontza tratatu zuten, bañan gero alargun zar batek —aberatsa omen zan ura— neskatxa pretenditu zuan.

Neskatxa bera joan omen zitzayon mutillari esatera:

—Orrek pretenditu nau, baña ni ez nua agure zar ori artzera.

Bañan denbora asko baño len, mutillak berriz ere aditu zuan zerbait bazebilkitela, ta neskaxagana joanda, onela esan zion:

—Nik ola ta ola aditu det, ba, neskatxa.

Ta neskak, malkoa zeriola, agure zar arekin ezkontza zerratua zutela aitortu zion.

Orduan mutilla gure etxera etorri zan.

kantak jartzera. Oyek ere nik eskribituak dira. Ni ezkondu baño lenago eskribituak dira, ta ez dira oraingoxeak.

Kanta-paperak inprentatu ta zabaldu ondoren, agurea bera etorri zan gure etxera. Biziki izengoitia zuan. Agure xar txiki-txiki anka-okker bat zan. Ala esan zion gure aitari:

—Nik bertsorik merezi al nuan?

—Nere enpluia orixe da, ta orregatik jarri nituan.

—Nik, palta nuan bezela, andregaya pretenditu nuan.

—Ta ez al zenekin, neskatxa len itza emana zala, ta alakoa ez dala pretenditu bear?

—Ba, orain nere alde jarri itzazu.

Bañan gure aitak etzion agindu, ta mutillagana joan zan. Zein da nola etorri zitzaion kontatuta, ia zer egin bear zuan galdetu zion.

Mutilla, bertso-jartzea zenbat kostatzen zan zekiena zan noski, —bost durokoren bat, edo—, ta ez jartzeagatik beste orrenbeste eman zion.

Beraz, bein jarri ta bi jornal kobratuta, etzan asarre gure aita.

BERTSO BERRIAK

1/ Jaungoikoari nago
grazi baten eske,
bertso berri batzuek
jarri nai nituzke;
bide gabe naizenik
ez det bada uste,
zer gertatutzen zadan
esango det laster.

2/ Ezkontza egin nuen
lengusu batekin,
bi urtian tratatu
degu alkarrekin;
itxuraz oraindako
egonduba da fin,
bafia zer egin diran
beazue jakin.

3/ Nerez napartarra naiz
.....-koa,
andregai ustekoan
ez da apartekoa;
nere lengusuba da
.....-koa,
..... du
grazi pontekoa.

4/ Ezkontza asi genduben
galaya ta damak,
bazekiyen neskatxa orren
aitak eta amak;
etzan eskusarikan,
konforme dianak,
siñalatu zituen
dotia eta danak.

5/ Neskatxak urte biyan
etxoin nezala,
ordurako ederki
prestatuko zala,
dote eta arreo
bear dan bezela,
nik bayetz esan niyon
egongo nintzela.

6/ Urte biyan franko da
orrela egotea,
irurogei ontzako
esan zan dotea;
gañera arreo
sufizientea,
nai zuela alabari
oyek ematea.

7/ Orrela zerratua
gendukan ezkontza,
Erromati ekartzeko
paperaz dispensa;
bestela ez diteke
lengusurik pasa,
ori da lenagotik
usatzen dan gauza.

8/ Paperak biralduta
ayek etortzian
gu alkarrekin geunden
ezkontzeko ustian;
gero serpiente bat
sartu da tartian,
bitarteko ta guzti
dama orren etxian.

9/ .....
dago alarguna,
lengo emaztia ilda
nai luke laguna;
arentzat bitarteko
koñadua jauna,
emen aitatzen degun
neskatxa orrena.

10/ Alargunak pretenditu
duanian dama ori,
denbora gutxi barru
etorri zat neri:
“Itza emana nago
lenago ni zuri,
ez nua ni artzera
anka zabal ori”.

11/ ..... ori juan zan
Erremu-gabea,
itz ematera aita
ta amaren aurrean;
lengua utzitzeko
aitak gogorrean,
ibilliya du sobra
itxura txarrean.

12/ "Aita, emen ari da
esaten alperrik,
ez det nik orrelako
agure bearrik".
Ezpazuen egiten
aitaren esanik,
etziyola emango
dote-arreorik.

13/ Len berak agindubak
irurogei ontzako,
ni konforme negoan
utsik artzeko,
osabak kariñorik
ez du neretzako,
orrek alaba nai du
Bizikirentzako.

14/ Lengo emazia ill da
illebeterako
berri billa astia,
bera bada franko;
aztu zitzayon orri
juandakoa pronto,
pujatu ta kentzen du,
pegatu dit bapo.

15/ Orrelaxen nastu du
ark gure tratuba,
nere kontra da ori
manifestatuba;
bera anka zabala da,
bizkarra okertuba,
nobiyo ederrekin
ez da gustatuba.

16/ Modu orretan oyek
ibilli dirade,
osaba ni uzteko
oso zeguan trebe;
falsoa atera da
..... bera're,
ezkontza egin due
nere berri gabe.

17/ Ni jakinda neguan
nola ibilli zian,
Uztaren amaikian
juan nitzan goizian,
ia ote zegoan
lenagoko itzian,
malkoa zeriola
ezetz esan zian.

18/ Nere aditzalleak,
au goguan gorde:
falsoak ematen du
asko pesalunbre,
.....-k alaba
Bizikiren mende,
orain ni utzi naube
ez diru ta ez andre.

19/ Orra nik deklaratu
nere iritziyak,
ontara obligatu nau
ni zuen faltsiyak,
zuen mende ez daude
gonadun guziyak.
andregayak baditut
Jaunari graziyak.

20/ Gayean dagoanak
bertso oyek entzun,
merezi ez dezunik
bat apenas dezun,
zuretzako dirade,
.....
ondo pensa ezazu
zer egiten dezun.

- 3/2: Erriaren izena.
3/6: Neskatzaren baserriaren izena.
3/7: Neskatzaren izen-abizenak.
9/1: Alargunaren izen-abizenak.
11/1: Alargunaren izena.
16/6: Neskatzaren izena.
18/5: Neskatzaren aitaren izengoitia.
20/6: Neskatzaren izena.

IKUSI: Bertso-papera: "Tolosan: F. Lopez-en moldizteguien". (Inazio Zabala, Olazabal-berri, Alzo).

Tolosako Timoteo Adurriaga zanaren eskuz idatzitako bertso-mordoa: 11/3: itz ematera aita; 12/3: ez det nik bear orrelako agurerik.

III

Bertso auek ere gure aitak jarriak dira. Badakizkit nik kantan, eta pasadizua ere bastante.

Gizasemea etorri zan gure etxera. Gogotan izaten det. Bikaña zan.

Gure aitari esan zion:

—Pello, bertsoak jartzera nator.

—Zer degu ha?

—Ara: etzegoan gure errian irabazi aundirik. Alpargaterian aritzen nintzan. Ta Pasayara joan nintzan jornal ohea irabazteagatik.

“Andregaya or utzi nuan errian. Ta Pasayan lanean ari nintzala, nere andregaya beste batekin zebillela esan zidaten.

“Errira bueltatu ta illuntze batean andregayaren etxera joan nintzan. Aita ta ama oeratuak ziran.

“Esan nion beste batekin ola nola zebillen, ta bullan asi zan.

“Ta bullan asi zanean, aita alkandora utsik etorri zan sukaldera zalapartaka, ta ama ere atzetik.

“Len bezela izateko esan ziguten. Guraso zarrak itzegin zutela ta bayetz, erantzun zuan nere andregayak. Bayetz ta bayetz, konforme danak.

“Ta gero urrena, karta bialdu dit, ura pozik ezkonduko zala, bañan kalean mantentzea ikaratu egiten dala, ta despeira bialdu dit.

“Orain kantik jartzea nai nuke.”

Ta ala, jarri zizkan. Badakizkit nik geyentxuenak oraindik ere (9).

---

(9) Mikelaren alabak: Gure aitik ere kantatzen zituan. Iturriotz aldean barruti aundia genduan. Etxerakoan, gu gurdi gañean belarrian jarri ta aita beyakin aurretik. Aita kantari asten zan ta gu pozik aitaren bertsoak ixil-ixilik entzuten gurdi gañetik.

1/ Lenago nitzaden ni
alpargaterua,
artan e bazeguan
naiko endrerua,
gero argintzarako
egin zat gogua,
irabaztiagatik
jornal aundigua.

2/ Ni jakinda negoan
nola ibilli zian,
nigana notiziak
allegatzen zian,
juan da esan nion
berari etxian:
"Juana, etzaude noski
lenagoko itzian".

3/ Juana ori armoniyan
altutik asi zan,
neroni ere ixilik
egongo ez nitzan,
fameliya orduko
oeratua izan,
aita alkandora utsik
gugana etorri zan.

4/ Aditu zutenian
bulla ori dana,
larri asko etorri
ziraden gugana,
aita alkandora utsik,
jantzi gabe ama,
.....
.....

5/ Len bezela izateko
aitak eta amak,
bayetz erantzun zuan
laister asko Juanak,
itza goardatzen du
berez fiña danak,
baño palsuarekin
orrelako lanak.

6/ Orain abisatzen dit
palsuak bezela,
nik ere bai aditu,
arritzen nitzala,
lenagoko itzian
konforme etzala,
nai banuan beste hat
billatu nezala.

7/ .....

.....

etzuala ukatzen
itza emana zala,
kalian mantentzia
ikaratzen zala,
bestela ura pozik
ezkonduko zala.

8/ Begira zagun ondo
mundu zabalían,
zurekin zein daguan
igualdadian,
jantzi eta mantendu
formalidadian,
ederragua pranko
badago kalia.

9/ ....

deritzayonari
abisatutzen diot
dam'orren aitari,
arto-etxe on batera
bial zala ori,
an gustora egon dedin
eder eta lori.

10/ Antonio .....
grazi neronena,
.....-n jayo ta
Antxo-n nagoena,
Juanarentzako kankak
jarri ditutena,
au da errespuesta
zure kartarena.

11/ Juana .....
dam'orren graziya,
.....-ko .....-en
jayo ta aziya,
kalian daguala esanez
mantenu eskaxiya,
izan ere nork ase
puska ori guziya?

- 9/1: Neskatzaren aitaren izen-abizenak.
10/1: Mutillaren abizena.
10/3: Erria.
11/1: Neskatzaren izen-abizenak.
11/3: Erria ta baserría.

IV

Naparroako gizaseme gazte polit bat etorri zan gure etxera. Gu artean neska gazteak giñan. Ala esan zion gure aitari:

—Zu al zera Pello Errota, Astiasuko bertsolaria?

—Bai, jauna, serbitzeko.

—Ba, lagun baten kaso det, bertsoak jartzeko.

—Ia ba, esplikatu nola dezun.

Kontatu zion, bere lagunak neskatxa batekin tratua egin zuala, ta erregalatu zizkaila bost duroko eraztuna, ta zapata berriak ere bai.

Bañan gero lagun orri esan ziotela, or nunbaiten “azari zar bat bazebillela anka-biko agurua” ta kaso egiteko. Ta ala, zelatan jarri zala lagun ori gau batean beste batekin.

Ta andik ikusi omen zutela “azari zar” ura neskatxaren etxera zetorrela. “Azari zar” ura arakiña amen zan ofizioz, eta Tolosarra jayotzez.

Ta neskatxa oyea zegoala, ots egin omen zion goitik atsoak. Bitartean nobioa dana ikusten. Ta ikusi zuanean zer itxura itxusi zijoan, andik alde egin zuala.

Ala kontatu zion arek, baña pasadizua esatean, begian negarra agertu omen zitzaion, da gure aitak ala esan zuan bere artean:

—Onak lagunaren izenean kontatu dik, bañan bera dek.

Ta kontatzen bukatu zuanean, bertsoa bota zion, lagunaren izenean kontatu zuala, bañan bera zala esanaz. Bertso orren erdia badakit nik:

.....
.....
.....
.....

Pello Errota da aspaldi ontan
ortan segitzen dubena.
bildurrik gabe esan zaidazu
nola da zure izena?

Ta mutillak erantzun zion bayetz, bera zala, Prantzisku Mari izena zuala ta lotsatu egiten zala bere izenean kontatzeaz.

Ta gure aitak beste bertso bat bota zion orduan. Orrena ere, erdia besterik ez dakit:

.....

.....

.....

.....

kontu oriek aditu eta
sekulako naiz arritu,
kuidado gabe egon ziñezke,
beriak entzungo ditu.

Mutillak orduan, bere pozean, patrikatik atera ta dirua eman zion gure aitari.

Nik eskribitu nituan bertsoak. Gero Tolosara joan giñan aita-alabak. Mutil orrekin bazkaldu genduan Zerkausi aurreko ostatu batean. Kantatu zizkan gure aitak bertsoak, eta mutil arri asko gustatu zitzaizkan.

Gero gure aitari ala esan zion:

—Ta neskatxa au ezkontzeko al daukazu?

Nik ixil-ixilik egon bear nuan, bañan ni orduan ere “Txintxarriya”, ta “Bai, ezkongai nago, bañan badet zeñek artua” esan da despatxua eman nion.

Bertso guztiak ez dakizkit. Ez nien ainbeste estimazio artu. Geyago gustatu, ta kanta batzuk besteak baño gogo geyagorekin artzen nituan buruz ikasteko.

1/ .....
.....
.....
.....

au .....-en jayua da ta
gañera bentan aziya,
kanta oyetan agertuko det
egin diran maleziya.

2/ Emezortzi urte daduzka orrek,
oraindik dama gaztia,
orrelakuak gutxi obiak,
asko komeni ezitia,
gertatu zayo neskatxa orri
nobiyo orrek uzitia,
orain kontentuz ote zerade?
aizazu, dama gaztia.

3/ Apirillaren amaseyian
ori Santa Engraziyan
mutil askori keñuka egon zan
meza denbora guziyan,
obra onari burla egiñaz
oso modu itxusiyan,
orrelakua nola egongo zan
Jaungoikuaren graziyan?

4/ Lagun on batek enkargatuta
artu det erreparua,
azari zar bat badabillela
anka-biko agurua,
neskatxa orri kontu egiteko
ez banitzaden erua,
egiña dago lenguak baño
gauza aldrebesagua.

5/ Kuidado gabe zebiltzan oyek
alkarren berri jakinda,
..... ori lenagotikan
zegon oyian etzinda,
arakiña da bere ofiziyoz,
azari ori Joakin da,
leyo-zulotik zelatan negon
odol danak irakinda.

6/ Lenago ere egin zituen
modu ortako pausuak,
bertan gelditu bear zuala
mutil maleziosuak,
.....-rekin lo egiteko
otsegin zion atsuak,
su eman eta erre biar du
orrelako gurasuak.

7/ Juan zanian itzegiñ zion:
"Emen al zaude, maitia?",
argiya eskuan zeukalarikan
miatu zuan oi-pia,
ustez seguru jarri zanian
gero itxi du atia,
jakiña dago nora izango zan
aren urrengo kolpia.

8/ Pasadizua deklaratuaz
banua arrazoyian,
nere gorputza estu zeguan
zelatako garayian,
odol guztiak irakiñ eta
barrena lertu nayian,
otsegiñ nien: "Ederki zaute
dama-galayak oyian!".

1/5: Erria.

5/3: Neskatzaren izena.

6/5: Neskatzaren izena.

V

Nobioa bera etorri zan, da berak esplikatu zuan pasadizoa, zan edo etzan bezela. Naparroatik etorri zan au ere. Ni errotan ari nintzan.

Neskatxaren aita asi omen zan ezkontza ori tratatzen, aiek biak alkarrekin esposatuta ikusi nai zituala-ta. Neskatzak txanponen batzuk izango zituan da, aukera ederra zala.

Mutilla errotaria zan, da egun batean, zakua artuta, iriñetara joan zitzayon neskatxa ori; bañan mutillak etzion kasorik egin. Ezta bigarreanean ere. Irugarrengoan joan zanean, ala esan zion mutillak:

—Pretensiyua izan nuan nik ba zurekin.

—Bai, iya oraintxen etsi nuan; etzidazun kasorik egiten da...

Ta egun artan bertan erabaki zuten ezkontza.

Bañan neskatxa orrek, ama ilda, ugazama zeukan. Aitak ayek bere etxera esposatzea nai zuan; bañan neskatxak, ugazama gaiztoa zala ta, etzuan nai. Aren ondora etzi-joala, esan zion aitari.

Naparroan ala usatuko da, ta neskatxa ori itara garia ebakitzera joan zan. Etorri zanean, mutilla bisitatzera joan zitzayon, da ordurako neskatxak despeira prestatua zeukan.

Zer aitzeki zuan deklaratzeko, galdetu zion mutillak; eta, orduan ezer esan gabe, gero leyotik sartzen zala kontari asi zan. Orregatik esaten dio bertso batean: "etxe artan etzuala itzegin aita testigu etzala".

Nik eskribituak dira bertso oyek. Inpren-
tatuak ziran. Gogoan ditudanak esango di-
tut:

1/ Juana Joxepa ..... ori
ondoren ibilli zana,
..... apellidua
Joakin da nere izena,
gañera herriz nere opizioz
errotan bizi naizena,
jayotzaz ere .....-kua,
au da izketa zuzena.

2/ Dama orren aitak nere aitajauna
billatu zuan lenbizi,
gu alkarrekin esposatuta
nai giñubela ikusi,
arren berriya al zan lenena
egin nezala ikasi,
gero azkenian zer egin didan
biar det adierazi.

3/ Aita jaun ori allegatu zat
ordena zuan bezela,
ta esan zidan ezkondutzeko
aukera ederra bazala,
Juana Joxepa ..... ori
nitzaz gustatutzen zala,
errespuesta nik eman nion
gero egongo nitzala.

4/ Aurrenekuan kasorik ez nik,
eldu da bigarrenian,
denbora asko baño lenago
andikan ondorenian,
zakubarekin etorri eta
jarri zat aldamenian,
ikasi arte etzegin ori
oso deskansu onian.

5/ Irugarren txandan etorri eta
izpidia zan asiya,
pretensiyua nola izan nuan
esan nion lenbiziya,
neskatxa orrek errespuesta:
"Iya artu nun etsiya",
egun orretan egin genduan
geren ezkontza guziya.

6/ Dama orren aitik, aren etxera
biar nuala ezkondu,
nik esan nion neskatxari ta
ezetz aguro esan du:
"Gure ugazama gaiztua da ta
arekin nola konpondu?
nayako nuke beste leku bat
eskojituko bazendu".

7/ Izketa oyek ola pasata
ustez seguru nobiya,
itara jun zan bide luzian
ebakitzera gariya,
etorri zanian juan nintzayon,
ori da zuzen egiya,
orduko oyen izketa etzan
neretzat gustagarriya.

8/ .....

.....

neskatxa ori aldamenian
orduban zitzaidan jarri,
ugazama're azaldu zan da
danak begira alkarri,
despedidaren nobedadia
orduban zan irakurri.

9/ Orain kontari or omen dabil
gezurti zar bat bezela,
beste aitzekirik sortu ezinda
leyotik sartzen nitzala,
etxe orretan ez det itzezin
aita testigu etzala,
pozaz zoratzen jarriya nago
zugandik libre naizela.

1/1: Neskaxaren abizena.

1/3: Mutillaren abizena.

1/7: Erria.

3/5: Neskaxaren abizena.

VI

Arozpide, orduko aizkolari bat zan. Oso ona omen zan. Astiasun denbora-puska batean lanean aritua zan, bañan etzan erritarran; goikoa zan, Azpeiti-Azkoiti aldekoa (10).

Ta Pamplona-n apustu bat jokatu ta irabazi egin zuan.

Ango jende napar ura, gogor-gaiztoa omen zan oso, ta joko ez bazuten, apustua bukatu, aldatu ta tabernako leyotik saltatu bear izan omen zuan Arozpide orrek. Leyearen parean kotxea zai omen zeukan; sartu ta alde egin omen zuan.

Andik etorri ta biaramonean. —ez dakit nik zergatik— andregayak despeira eman zion.

---

(10) 1893-ngo Azpeitiko euskal festetan, korrika-apustua Arozpide onek irabazi zuan. Ikusi: "Azpeitiko Premiaren Bertsoak, (1893-1895)", 10gn. orri-alde, Auspoa-ren 27-gn. alea.

Orduan, gure aitarengana etorri, ta andregayarentzat bertsoak jartzeko eskatu zion. Bai jarri ere.

Bertso onak ziran ayek ere. bafian nik ez dauzkat danak gogoan:

1/ Aditzerak emango
dizkizuet kantan,
sekula ez naiz ibilli
biar eztan plantan;
ez inor engañatzen
zu bezela tranpan,
Arozpide eztago
andregayen paltan.

2/ Andregai asko dago
gaurko egunian,
orregatikan nago
deskansu onian ;
ezkontza galdu dala
jakin dutenian,
iru etorri zaizkit
biyaramonian.

3/ Nere barrena dago
guztiz alegere,
ikus'itudanian
ainbeste mirabe;
izarrak dirurite,
ederrak alare!
egitia espero det
andre baten jabe.

4/ Maria Oñ-Ederra,
zerez Deba-kua,
iruri despedida
len emandakua,
orrela uzten badezu
laugarren majua,
etzera aterako
neskatxa bapua.

5/ Ara nola diraden
gizon oyen pamak,
batere aztu gabe
jarri ditut danak
zurekiko tratuak,
paper oyen lanak,
Pamplona-ko premiyuak
pagatze'itu danak.

ARANTZAZURA

ARANTZAZU-KO PELEGRINAZIOAK

Orain baño ugariago egiten ziran orduan pelegrinazioak. Astiasuk ortara zuan afana guzia.

Ni aitarekin bi aldiz joan nintzan. Aurrena amasei urte nituala, ta urrena ogei bat urterekin.

Brinkolarano trenean joaten gihan. Brinkolan trenetik atera, ta ekin mendiari. Mendi guziak oñez pasatzen gihuzen aruntzean. Ura zan pelegrinazioa! Aurrena aldapa gora joaten gihan. Ura joanera! Gora allegatuta, andikan begiratu ta Arantzazu bean ikusten zan.

Lenengo urtean, gure aitak, joan baño len, kankak jarri ta erriko neskatxai erakutsi zizkigun. Gero ara allegatu gihanean, elizan sartu ta auxe kantatu genduan danok batera:

Erregu egin beza,
Ama, gugatikan,
irten geran merioz
bada Zugatikan;
kuadrilla aundia gatoz
Astiasutikan,
Birjiñari agur bat
egitiatikan.

Despeiran ere zer esanda joan giñan banekin nik lenago: "Adios, agur, Ama Zerukoa, Ama Arantzazukoa,...", bañan orain ez daukat gogoan.

Ta gero alako funtziyo ederrak egiten ziran: danok konpesatu ta komulgatu; Meza nagusia, ta sermoi ederra ere bai.

Arantzazun badaude guk bezela itzegiten dutenak. Bañan San Antonion? Jesus! Ango itzegitea! "Konpesiñuagaz, komuniñuagaz,... mezagaz,..." dana gaz-ekin. Bañan Arantzazun ez.

Egun batean joan ta urrengoan etortzen giñan. Gauda, herriz, ango ostatuan pasatzen genduan.

Etxe artan lurreko sua zuten, da arbolik aundienak suaren bi aldeetan oso-osorik erretzen jarrita zeuden. Aik arbolak!

Ta amona bat, labean erretako arto aun-

di hati eutsita, ari zopak kentzen ari zitzaion, porru-salda egiteko. Arta-zopak esnearekin egosita bai, bañan porru-saldarekin ez dira gure aldean beñepiñ jaten, da parrez egon giñan ari begira.

Ura beretzat zuten. Astiasuko jendea, berriz, xardin zarra bazan ere, bakoitzak bere puxka eraman zuan.

Baña Don Bitorianorekin joan giñanean, bertako jana izan genduan. Ta begia aterako zuten garbantzu otz-otz batzuk eman zizkiguten. Ta tomatia ere? Jesus! Astokia sartu ziguten ere eztakit. Bai, Don Bitorianorekin joan giñanean beñepin, gusto gaiztoko jakiak izan giñuzen.

Lotarako, emakumeak goyen izaten giñan belar-pillan-da, ta gizasemeak berriz bean.

Gure aita, Don Tomas apaizarekin pasiatzen gelditu zan. Aiek lotara etziran beñepin joan. Kontrariorik etzuan bañan gau guzia bertsotan pasa zuan.

Ta goyen, emakumeak giñan tokian, itotian jarritako ontzi zar batzuk urez beteta zeuden, da emakume batek ayetako bat anakakin jo ta bota egin zuan.

Bean berriz, mutilzar bat, aberatsa bai bañan erdi eroa zana zegoan, da urak so-

lairuko zirrikituetatik erori ta busti egin zuan.

Ta orduan ola esan zion gure aitari:

—Pello, bertsoa kantatu bear dezu, gure erriko atsoak peleginazioan etorri ta pixa egin digutela goitik!

Aiek parrak eta algarak egin giñuzen danok! Apaizak ere bai.

Azkena orain urte batzuk izan giñanean, ango amona xar bati ala esan nion:

—Neskatxa bat ere bazan ba emen, ni ola ta ola izan nintzanean.

—Neu izango nintzan zu neskatxa baziñan.

—Bai, ni zarra ta berorrek ere zarra bear.

—Ta ematen al diozu etxe oni orduko antzik?

—Atariko antigualako arkuak; gañontzean ez du.

—Bai, ordukoak, atariko atea bakarrik daude.

Urte batean, Brinkolan ala esan genion gizon bati aruntzean:

—Bueno, zuk bidea erakutsi.

Ta guk danok pagatuta, giyari atera genduan gizon ura.

Bañan onuntzean arek zer egin zuan? Usurbilko emakume zar bat, aberatsa, erren aundia zuana, bagenduan; da amona aberats arri lagun egiteagatikan, bota gindun gu pobre guziok aurrera, ardiak bezela.

Erren ura zuzen ekarri zuan, baña besteak alaxe ibilli giñan al-zan al-zan tokira joanda. Batzuk Antzuolako zulora ta besteak nora etzekitela, galduta ibilli gifian.

Brinkolara allegatu giñanean, alako ta alako palta; lagun asko palta zala. Jesus, ura zan ura! Baña danok, nolabait ere, gerrogo bada ere, trena arrapatzeko modua egin genduan. Etzan utsa! Etzan uste, ta ala esan genduan:

—Batzuk izango giniñan dirua gero, biyar joateko?

—Gaur joateko bai, bañan biyarko ez giniñan izango.

Bañan Jaungoikoak lagun egin zigun.

Ta Brinkolan, Aita-gure bat ala errezatu zuan Patxi Ibiyaga zanaren amak:

—Konpañiya ontatik mundutik lenena paltatzen danarentzat.

Ta bera il zan aurrena.

Alaxe joaten giñan gu garai artan Arantzazura. Orduan bitan, da geroztik beste lau bider izana naiz.

Gure aitarekin joan nintzan batean, bosna kuarto pagatu genduan ostatua. Ta orain urte batzuk, azkena izan nintzanean, berriz, bost duro. Lau lagun giñan, da ogei durokoa eman nuan. Nik pagatu nizkan danai. Orduan ere atso onen bearra bazan.

ARANTZAZUKO BERTSO-PAPERAK

Gure aitaren Arantzazuko bertso-paper oyek olaxe jarriak izango dira:

Lenengoa, nik amasei bat urte nituala joan giñanean, da elizan sartu ta danok batera "Erregu egin zazu..." kanta oyek kantatu giñunean.

Bigarren papera izango zuan, nik ogei bat urte nituala, Don Bitorianorekin joan giñanean. Obispoaren etorrera zan, da kandelak piztu, ta kilometro batean kamioaren bi aldeetatik lagundu genion (11).

---

(11) Arantzazu-ko Aita L. Villasante-ren eskutitz batetik: "1963 urriak 19: ...Arantzazuko Ama Birjiñaren koroazioa 1886 urtean izan zan, garagarri-laren 6-an. Eta bai egun orretan eta bai aurreko eta ondokõ egunetan elizkizun aundiak eta sonatuak izan ziran emen Arantzazun. Koroa jarri-zuena, Vitoriako Obispo Jauna izan zan: Don Mariano Miguel Gómez, alegia. Aita Adrian Lizarralde bere Arantzazuko Kondairan kapitulu oso bat dakar gertaera ortaz ("Historia de la Virgen y del Santuario de Arantzazu", cap. XVIII: Solemne Coronación canó-

Irugarrengo joan-aldian, ni ez nintzan joan. Gure aita, gazterik il zan Dolores aizparekin joan zan.

Brinkolara baño len, trena deskarrillatu egin zan. Bertsotan ala jarri zuan gero gure aitak:

Ango izkamilla ta
ango karraxiya,
estimatutzen zuan
nork bere biziya...

Baña trena deskarrillatuagatik, etzuan

---

nica de la sagrada imagen). Irakurri det kapitulu au, eta Pello Errotaren aipamenik eztator an, baiña ala ere zuretzat jakingarria izan diteken dato bat arkitu det: Asteasuko peregrinazioa izan zala korozioiko bezperan emen. Ona emen zer dion Aita Lizarralde:

Pág. 456: "Día 5 (de junio, víspera de la Coronación): Llegó el Ilmo. Sr. D. Mariano Miguel Gómez, Obispo de Vitoria, a quien se le dispensaron los condignos honores de Delegado del Capítulo Vaticano en la villa de Oñate. Acompañábanle el P. Comisario Provincial, Fr. Esteban de Epelde, Fr. Ignacio de Eguía, Guardián del convento, y una representación del Ayuntamiento de la Villa. En la capilla del misterio de la Coronación aguardábanle la Comunidad y la peregrinación que aquel mismo día acudiera de la simpática villa de Asteasu". Eta emen nota bat jartzen du Lizarralde, orrialde azpira deituaz. Orra notak zer dion: "Es de grata memoria la peregrinación de esta villa guipuzcoana por las repetidas veces que ha subido a Aránzazu y siempre edificando con sus ejemplos de piedad. En esta ocasión donó una limosna de 132 reales".

iñork miñik artu. Ama Birjiñak milagrua bertan egin zuan.

Ta gure aizpa Dolores ori Arantzazun gaizkitu ta an gelditu zan. Ta gure aitak, bakarrik etorri bear izan zuan, alaba an utzita.

Errira etorri, ta kanpoko jendea gaizki esaka asi zan. "Kuadrillan bazirala ill da erituak" da orrela. Ta etzan ixiltzen, da gure aitak bertsoak jarri zituan orduan.

Gure ama oraindik ere il berria zan; da, ni elizan nintzan batean, aita Arantzazuko kanta oyek kantari eliz-atarian sentitu nuan.

Etxera abiatzean, ala esan zidan lagun batek:

—Triste zoaz, Mikela.

—Bai; ama il berria ta aita Arantzazuko kanta kantatzen.

—Bai, bañan Ama Arantzazukoaren kanta ez tira beste batzuk bezela; kanta santuak dira oyek. Ez tristetu, ba, Mikela.

I

(1886)

BERTSO BERRIAK

- 1/ Erregu egin zazu,
Ama, gugatikan,
irten geran medioz
bada Zugatikan,
kuadrilla aundia gatoz
Asteasutikan,
Birjiña zuri agur bat
egiteatikan.

- 2/ Aloña mendian daukagu
Birjiña bat arantzan,
zerbait esan nai nuke nik
orren alabantzan,
lagunduko didala
nago esperantzan,
beragatikan asi naiz
orren konfiantzan.

3/ Lagunduko didala
nik daukadan poza,
artu dedan medioz
orren esperantza,
bestela ni ez naiz
ezertako gauza,
anparatu bada
Santa milagrosa.

4/ Aloña mendian ori
arantzan jarri zan,
ezta presentatua
utsaren peskisan,
ark ondo bai zekian ba
guk premiña izan,
guri lagundutzeko
zerutik jetxi zan.

5/ Koronazio bat degu
Arantzazu mendian,
ura ikustera gatoz
txit gogo aundian,
artzai on bat arturikan
geren konpañian,
Birjiña ori adoratzeko
bear dan neurrian.

6/ Ejenplo on bat noa
ni erakustera,
zuek ere sayatu
berriz ikastera,
poz aundiarekin goazen
Ama ori ikustera,
ori lagun badegu
galduko ez kera.

7/ Promesa kunplitzera
gatoz borondatez,
ondo deseatuta
aspaldiko partez,
akordatzen geralako
geren ama batez,
bete gaitzazula zere
doai ta birtutez.

8/ Zure seme ta alabak
gatoz gu Zuregana,
zergatikan zeran Zu
gure danon Ama,
ezta misterio ere
ama batengana,
ezta gaizki izango
ara joaten dana.

9/ Ama au ezpadet ikusi nik
oraindik beñere,
anparurik ez badet
ezta orain ere,
lagunduko didala
pentsatzen det trebe,
alimatu gaitezen
da joango gerade.

10/ Norbaitek esan du benturaz:
"Bidegi luze da", (12)
Birjiñak errespuesta:
"Ondo otza zera,
ezpadezu nai etorri
ni bisitatzera,
zeñek lagunduko dizu
beartzen bazera?"

11/ Agur egin daiogun bada
guk ara joatean,
burua makurtuta
umil da pakean,
etzaigu ba damutuko
egunen batean,
berak sartuko gaitu
zeruko atean.

12/ Ara emen bertsoak
oraingo berriak,
Ama Birjiñarentzat
konsolagarriak,
bidian kantatuaz
joateko jarriak,
Asteasun bizi izan zan (13)
Pello Errotariak.

---

(12) Bear bada, emen "*Bide luzegi da*" bear luke, bañan bertso-paperan dagoan bezela jarri degu.

(13) Paperan *Asteasun bizi izan zan*. Beraz, bertso-papera il da gero aterea izango da. *Asteasun bizi dan* jarriko zuan Pellok. Mikelari etzitzayon bertso au gogoratzen, da paperan dagoan bezela jarri degu.

Laugarren bertsoan ere garbiro asko ageri da beste eskuren bat ere ibilli dala emen: bertso ortan *premiña* esaten da. Pellok *premiya* jarriko zuan noski.

IKUSI: Bertso-papera, moldiztegiaren izenik gabe, Arantzazu-ko liburutegian.

II

BERTSO BERRIAK

- 1/ Bertsuak jarritzeko
atera det plana,
memoriya argitu
egin bear lana,
bitarteko jarriyaz
Arantzako Ama,
fabore baten esker
banator Zugana,
logratzen ote dedan
desio dedana.

- 2/ Nerekiñ ez dadukat
biar aña grazi,
laguntza baten billa
argatik naiz asi;
ez dakit ematia
deraden merezi,
Ama, zuri eskatu-
tzen dizut lenbizi,
bitartekotza egiñ
semetxo Jesusi.

- 3/ Astiasu ta Alkiza
 juntatu bi erri,
 klase guzitakuak:
 kale ta basarri;
 geren artian esan
 giñukan elkarri:
 "Agur bat egiyogun
 danon Ama orri",
 alkarrekiñ gerade
 juan da etorri.
- 4/ Pelegrinaziyuan
 Arantzazura jun,
 Aguztubak zituban
 amazazpi egun,
 alkargana bilduta
 orrenbeste lagun,
 ai zer gusto ederra
 guk an eman degun,
 Ama Birjiñak berak
 lagun egin zigun.
- 5/ Brinkola-n atera ta
 ekiñ mendi (y) orri,
 biriak galdu eta
 danok giñan larri;
 Don Bitoriano jauna
 aurretik zan jarri,
 danori esan zigun
 segitzeko arri,
 gero zuzen jun giñan
 salto eta korri.

6/ Zuzen juañ giñaden
andikan aurrera,
Arantzazu deritzan
komentu zarrera;
an estimatu zuben
gure etorrera,
musika ta etxefuego
ai ura sarrera!
primera klasian gu
allegatu gera.

7/ Segituban giñaden
elizara junak,
sermoya egin zigun
Deogracias jaunak;
guri eman zizkigun
onrak eta famak,
konsolatu ginduben
ikustian Amak,
pozaz zoraturikan
arri beira danak.

8/ Egun ura ez daukagu
oraindik aztuta,
Ama orri begira
an geunden poztuta,
urrez da graziz an da-
go aberastuta,
Bera're apenas zegon
kopeta beztuta,
adoratu genduben
danok auspeztuta.

- 9/ Andikan juan giñan
danok afariá,
an billatu genduban
etxe dotoria,
probintziyan bat ez da
palaziyo obia,
gañera an daguban
kurioidadia,
arritu liteke an
ikusi gabia.
- 10/ An deskantsatu giñan
primera klasian,
danok konpesatzera
juan giñan goizian,
Jaun sakramentatuba
artzeko pozian,
bertan egon giñaden
denbora luzian,
gustora artu genduben
geren biyotzian.
- 11/ Amarretan don Lorentzok
meza nagusiya,
Epistola don Ramonek,
ai ura graziya!
Sorondok ebanjeliyua,
ark zeukan sasoya,
iya aidotu zuban
eleiza guziya,
berok irurak dute
onra mereziya.

12/ Meza erdiyan genduben
predikadoria,
ez dakit zein zan baño
iztun dotoria:
nai bagendu bein juan
zeruko gloriá,
bitarteko artzeko
Birjiña Maria,
arrek erakutsiko
zigula biria.

13/ Obra on guziyakiñ
artu gendun parte,
bazkaltzera juanda
jan da eran fuerte;
ostatuba on dago,
ona eta merke,
guretzako izan da
bastante suerte,
guri etzaigu aztuko
bizi geran arte.

14/ Fonda ortan ez giñan
gelditu gosiak,
ekarri zizkiguten
nai giñun klasiak,
lau neskatxa serbitzen,
etziran luziak,
ez gaur asko bezela-
ko txoro aiziak,
Ama Birjiña bera
bezelakoxiak.

15/ Berdin estimatzen zuben
zar da gazte dóna,
txorakeri gutxi ta
azkar egin lana;
begiya bera beira,
errespeto ona,
zueri begira naiz
gustora egona,
Birjiñak deizuela
nobiyo on hana.

16/ Bazkaldu eta gero
etxe aldera asi,
guri egin digue
bastante noblezi,
akonpañatu gaitue
musika ta guzi,
danon partetikan nik
beroi milla grazi,
Arantzazun ez dira
oso triste bizi.

17/ Arantzazutik baguaz,
agur, gure Ama,
nere amoriyuak
orrera narama,
danontzat eskatze'izut
osasuna ona,
grazi (y) ori bialdu
ezazu gugana,
berriz ere etorri
gaitezen Zugana.

18/ Etxe aldera asi
genduben berrunda,
tristura aundiya niyon
jendiai barrunda,
atzera begiraka
mendiyan gora junda,
alkarri galdetubaz:
"Gure Ama nun da?",
guk zenbat maite degun
ortan ezagun da.

19/ Jendia garaiz giñan
goitxuá iyua,
Don Bitorianok an
errosariyua,
jende errespetokua
eta seriyua,
Birjiñari agertu-
baz amoriyua,
artuko degu oraindik
arren baliyua.

20/ Birian erretratatu
ditu fraile jaunak,
ordurako batzubek
aurrera juanak,
probetxurik etzuben
alde egin zubanak,
obia zan an izan
bagiñaden danak,
naigoko zuban noski
artara jun zanak.

21/ Bere lagunen billa
aurrera're jun zan,
amar minutu barru
mendi puntan an zan,
ikusit nai zuben
jende dana nun zan,
pañueluakiñ atzetik
agurka jardun zan,
zenbat maite ginduben
obran ezagun zan.

22/ Alkar akonpañatu
dute bi erriyak,
milla esker sazerdote
beneragarriyak,
berdiñ berdiñ jo degu
nagusi-morroyak,
aurrian arturikan
mendiko arriyak,
alkarrekin gustora
gera etorriyak.

23/ Despatxatzera nua
oraiñ bertatikan,
graziyak Zuri, Ama,
danon partetikan,
juan biarrak gera
mundu ontatikan,
garai batzuetan ez
ustiagatikan,
erregutu ezazu
guztiyokgatikan.

24/ Ogei ta lau bertsokin
ara errematia,
agur aizken aizkeni-
kan, Ama maitia,
gure eriyotzian
oroitu zaitia,
iriki egiguzu
zeruko atia,
Eliceguik nai luke
guztiyok juatia.

IKUSI: Bertso-papera: "Tip. Muguerza — Tolo-
sa", (Arantzazu-n).

III

(1897)

BERTSO BERRIAK ARANTZAZUKO ALEGRANZAN JARRIYAK

1/ Gure Arantzazuko
bidaje ederrari
bertso berri batzuek
nai nizkake jarri;
graziya eskatubaz
Ama Birjiñari,
pasadizua zuzen
esan al baledi.

2/ Ama Birjiña beti
estadu gozuan,
persona serbitzeko
premiko kasuan;
enteratuko zala
nere abisuan,
argatikan asi naiz
konfiantza osuan.

3/ Mayatzian genduen
peregrinaziyua,
ogei ta amarrerako
zan kondiziyua;
Birjiñari egiteko
adoraziyua,
badegula uste det
obligaziyua.

4/ Sei t'erdiyetan giñan
goizian atera,
Larraul da Asteasu
guztiyak batera;
Arantzazuko Amari
gusto ematera,
nola portatu zagun
nua esatera.

5/ Birian asi zuen
errosariyua,
gauza baliyosua
eta seriyua;
argatikan Birjiñak
zigun amoriyua,
au zan gure okerren
erremediyua.

6/ Zortziyetan trenien
Billabonan sartu,
Zumarraga ortara
ondo allegatu;
andi abiatu ta
zan deskarrillatu,
batek ere ez degu
guk miñikan artu.

7/ Geren belarriyakin
gaude aditubak,
kuadrillan bagiñala
ilda ta eritubak;
ori esan-azi du
ezin sufritubak,
danok gera orduban
sano gelditubak.

8/ Bere plantxatik trena
orduan zan kendu,
Ama Birjiñak bertan
milagrúa egin du;
ondo begiratuta
klaro ezagun du,
zein bizirik gelditu
ez balu lagundu?

- 9/ Fogonerua trenatik
egin zan erori,
amalau oiñ aidian
gutxienez ori;
matxurarik etzayo
azaldu berari,
graziyak eman leizkake
Ama Birjiñari.
- 10/ Trena okertu zanian
ango karraxiya,
saltoka bazijuan
sasoiko guziya;
estimatutzen zuen
nork bere biziya,
orduban azaldu zan
Birjiñan graziya.
- 11/ Billabonan billetiak
zeñek beretzako,
guk artu giñituen
Brinkola-ra arteko;
kasua izandu zan
len ateratzeko,
berroi ta bosna zentimo
badegu artzeko.

12/ Abiso bat bialdu
guk konpañiyari.
artzeko degun piska
kobra al baledi;
gauza aldrebesea danik
ez deritzat ori,
gero limosna egin
Ama Birjiñari.

13/ Trena okertu eta
izan ziran lanak,
gero otsegin zuen
Erretore jaunak:
oñez juango giñala
animoso danak,
lagunduko zuela
Arantzako Amak.

14/ Telleriarte-n artu
degu giyariya,
mendiz abiatu ta
beriala ebiya;
bustiagatik ere
gure alegriya,
ikusteko pozian
Birjiña Mariya.

- 15/ Ayuntamentu jauna,
alkate ta guzi,
sekretariyua ere
zan oyekin nasi;
konpañiyan etzuen
ematen itxusi,
ejenplo egokiya
dute erakutsi.
- 16/ Gogotsu asi gera
gu mendi aldera,
promesa kunplitudaz
al zan aurrera;
anparoa genduben
Birjiña Ama bera,
izugarri ederki
allegatu gera.
- 17/ Don Tomas Eguibar da
parroko guria,
Arantzako Amari
badiyo fedia;
ark erakutsi digu
Argana bidia,
ondo gobernatu du
bere artaldia.

18/ Don Mariano Miqueo
beste parrokoa,
arrekin etorri zan
jende Larraul-kua;
obra onetan entero
aurrera dijua,
ezagun du dala orrek
fede onekua.

19/ Asteasu ta Larraul
unitu alkarrena,
beste lau erritatik
bildu ziran gugana;
Tolosa ta Alkiza,
Zizurkil da Aduna,
ez degu penarikan
alkarrekin juna.

20/ Juanda zerbait artu,
elizara korri,
predikatutzen asi
zan Aita Alberdi;
laguntza eskatzen ziyon
Ama Birjiñari,
danori eman dizku
graziyak ugari.

21/ Konpesiyuak egin
txit modu onian,
komuniyo jenerala
biyaramonian;
fedia indartu nai
guk alegiñian,
sobra gutxi daukagu
gaurko egunian.

22/ Askok ukatzen degu
Jesusen legia,
serbitu nayago da
etsai traidoria;
ortatik ez da gero
zerura bidia,
pentsatu nola pasa
eternidadia.

23/ San Franziskoren seme
beneragarriyak,
Ama ori adoratzen
an daude jarriyak;
lagundutzen diyela
beraren argiyak,
zeruban sar ditzala
Birjina garbiyak.

24/ Zu zerade Ama bat
biyotz onekua,
doaya eman didazu
eskatutakua;
kontentuz arkitzen da
Pello errotakua,
biba Ama Birjiña
Arantzazukua.

IKUSI: Bertso-papera: "TOLOSA: — Imp. de E. López." (Bodleian Library — Oxford).

GAÑERONTZEKO BERTSO-PAPERAK

I

GERNIKAKO ARBOLARI

Gernikara eraman zuten, da an ere premiyoa atera zuan gure aitak. Euskerari ta ango arbolari bertsoak atera zizkien gero. Bañan apenas dakizkit'nik banaka batzuk baizik:

I/ Euskeraren gañian
biar det itzegin,
nere lagun guziak
artzeko atsegin,
iñozente dagona
abertitu dedin,
gurekin deskuidorik
gertatu eztedin.

2/ Gure arbola dago
indarrak aituta,
lorerik eztuala
nago arrituta,
enteratu zaitezte
itz au adituta,
ia ostatutzen dan
mentu berrituta.

3/ Mentu onak billatzen
saya egiñala,
gero ondo txertatu
esan dan bezela,
ta dagokion batek
goberna dezala,
uste det arbol ori
ostatuko dala.

4/ Lenbizi ostua ta
urrena loria,
orain .....
.....
gero aterako da
lotsikan gabia,
sekula ezta aztuko
orren onoria.

Eztakit nik beste bertso au oyetakoa za-
nik:

.....

.....

.....

.....

zarra zutik dagola
aldatu dute bestia,
izugarrizko puriya dakar
izanagatik gaztia.

II

(1894)

SENAR-EMAZTE BI

(*Gertaera*)

Gizon ura kanpora ezkondu omen zan; ogei ta bost ontza urretan zituala sartu zan baserri artan, da ustez ondo jarri zan.

Bañan gero, norbaitek salatu zion alako gizona, alarguna, andrearengana joaten zitzayola. Ta baita ala izan ere: etxean koñata neskazar bat omen zeukan, da aurrena arengana ta urrena emaztearengana joaten omen zitzayon.

Ori ikusi zuanean, andrearengandik partitu zan, etxean bi aur utzirik. Ni ezkondu nintzan sagar-urte aundi artan partitu zan. Bera atera, ta alarguna etxean sartu omen zan.

Pasadizua kontatu ondoren, gure aitari

eskatu zion bertsoan andreari esateko, aurak ondo azi bear zituala, gogoan zuala ayek nola zituan, berriz ere alkarrekin bizitzeko desioa zuala,...

Ala jarri zion, da bertsoen billa etorri zanean, berekin etorri zan laguna onela asi zitzayon:

—Zertako jarri dituk ba bertsoak? Berriz ere atso orrekin bizitzeko asmotan al ago? Jo ta iltzea merezi ukek...

Andreari ura esaten ziolako, laguna ito bearrean aritu zitzayon. Arek esan zizkanak! Nik gogoan dauzkat, bai.

Neronek eskiribituak dira bertso auek ere.

BERTSO BERRIAK

NERONEK NERE GERTAERARI JARRIAK

- 1/ Milla zortzireun larogei eta
amalaugarren urtia,
denbora onetan pensatu det nik
bertso berriyak jartia;
leku askotan zabaldu nai det
izan dedan suertia,
orretarako zure bear naiz,
guztiyon Jabe maitia.

- 2/ Nayago nuke lan au baneuka
biar bezela jarriya,
ondo pentsatzen baldin badegu
ain da lastimagarriya;
mesede eske Zugana nator,
Aita estimagarriya,
komeni bazat eman bear dit
espirituko argiya.

- 3/ Asunto dana biar bezela
nai nuke nik erabaki,
kulpa duenak zergatik nuan
kantak jartzera badaki;
beragatikan sayatu biat
alegiñian egoki,
aditzalliak ikasitzeko
atentziyua iduki.
- 4/ Nik obe nuke kaso guztiya
deklaratuba hanego,
asunto asko gertatzen zaizkit
esango banitu ondo;
modubak ala agintzen du ta
enaiz ixillik egongo,
bañan ez due leku guztitan
konsuelorik emango.
- 5/ Nerau Ayatik mutill libria
kostara ezkondu nitzan,
diruba ere ondo nuela
etxe ortara jua nitzan;
an izateko pensamentuban
mundu ontako bizitzan,
itxura txarrak azaldu zaizku,
gustorik ez degu izan.

6/ Ezkondu nitzan etxe ori da
.....-ko .....,
bizimoduba moldatu nuben
diru asko ekarrita;
oi ta bost ontza urretan ziran,
zer kantidade polita,
oyek guztiyak izanagatik
zenbaitekin alperrik da.

7/ ..... apeldua,
A..... det graziya,
Aya-n jayua izan biar det
gañera bertan aziya;
.....-ra ezkondu nitzan,
orra itzezin guziya,
esango'izuet nik emaztia
zergatik dedan utziya.

8/ Matrimoniyo ondo artubak
alkarri asko zor diyo,
konfiantzarik ez baldin badu
personak ez du baliyo;
nik emaztia utziya daukat
lan ori dala meriyo,
B..... G.....-k zergatikan dan
orri antzematzen diyo.

- 9/ Deklaratzia txit komeni zait
nola dan kaso guria,
besteren gauza beretutzeko
badu abilidadia;
B..... G..... egon biar du
lan oriyetan trebia,
orregatikan azaldu zaigu
etxeko nobedadia.
- 10/ Akordatuta egun batzubek
or ixilikan jun dia,
iñorentzako ezta ederra
etxeko pesalunbria;
gauza oriyek entzundakuan
arrituko da jendia,
oso ederki konpontzen ziran
B..... da nere andria.
- 11/ Adierazitzen ari naiz zerbait
neri zer zaidan gertatu,
au edozeñek esango due
“G..... ez da portatu”;
gauza aldrebesak egiña dago,
gañera berak kontatu,
oyek orrela entzundakuan
zeñ egongo zan kontentu?

12/ G..... jaun au bi bider dago
lenago ere ezkontuta,
orain bakarrik gertatzen zana
Jainkuak biyak kenduta;
zenbait umildu izandu dira
orrela alargunduta,
azari gisa eizian dabill
leyo-zulotik sartuta.

13/ Neska zar bat zan nere koñata,
argana zitzaidan asi,
arekin ere kontentu ez ta
gero emazte ta guzi;
ondorenian bera kontari,
nik ere nunbait ikasi,
lan orregatik familiya ta
etxia nituben utzi.

14/ Eskandalua ezta izaten
famiyaren protxuban,
jakin gabian pasatzen dira
gauza batzubek itxuban;
ia eskuba jarri dezala
bakoitzak bere petxuban,
nobedaderik ezertan gabe
zefiek sufritzen dituban?

15/ Zuzentasuna biar genduen,
gertatu gera biyurri,
lastima ez al da orla ibiltzia
bada mundun parragarri?
zer estadutan arkitzen nitzan
orain jendiak igarri,
ni atera ta an gelditu zan
len esan dedan G.....

16/ Zuk badakizu uztarri batez
nola giñaden lotubak,
lenago gaizki izan bagera
mudatu pentsamentubak;
denbora jua da ez du baliyo,
orain atera kontubak,
despreziyu au ez du merezi
matrimoniyo santubak.

17/ Ni atera ta errentaritan
oriyek ezin pagatu,
artuak eta sagarrak ziran
guztiyak bertan geratu;
nagusi jaunak oyek dianak
gero dizte enbargatu,
inuzentia gertatu balitz
bazeukan zeñek pegatu.

18/ Gero neronek artu nituben
oyeri enbargatuak,
gurdi-sagarra lau pezetan da
zortziyan berriz artuak;
nagusiya ta biyok giñaden
orretan arreglatuak,
galerarikan ez dit eragin
denbora artako tratuak.

19/ Arraskatu naiz tratuban eta
lana ondo erori zat,
laubian artutako sagarrak
zortziyan salduba beintzat;
andik partia biar duela
emazte ori asi zat,
neretzat etzan laguntzallerik
palta atera balitzat.

20/ Endredo asko jarritzen ditu
bada persona gaiztuak,
lenago ere ikusi zaizka
gauza aldrebes askuak;
ustez ixillik zebillen baño
utzi ditu arrastuak,
G..... orrek eraman dizkit
belarrak eta lastuak.

21/ Lastaira eder bat etxian neukan
nagusiyak ekarriya,
beteta neukan txurikiñakin
berarentzako jarriya;
ori're ostu belar da lasto
pilla ikaragarriya,
gañera berriz eraman dizkit
bi barrika ta gurdiya.

22/ Besteren gauza beretutzeko
beti dago korajian,
guk eztakigu zenbat jenero
joaten ziran birajian;
gau illunian artu liteke
gizon ori barajian,
eskuba garbi erukiko du
ezer ez dan parajian.

23/ Badakizue bi kriatura
nola nituben nik utzi,
akordatzian nere barrenak
ez daduka pena gutxi;
Jaungoikuaren lege santuba
bear zaye erakutsi,
enkargu ori ematen dizut,
nere emazte .....

24/ Bire txarretik erori giñan
paraje aldrebesera,
egun batzubek zurekin pasa
nai nituzke nik zartzera;
zure aurrakin kuadrilla oitatik
apartatutzen bazera,
nai dezun erri señala zazu,
nerekin galduko etzera.

25/ Deseo nuen bertso berriyak
orra nik adierazi,
kontuba pranko ipiñi degu
nai ditubenak ikasi;
itxu tristiak nolabait ere
munduban biar du bizi,
asko saltzia mesere du ta
al dezubenak erosi.

-
- 6/2: Erria ta etxea.
7/1,2: Apellidua ta izena.
7/5: Erria.
8/7: Izena ta apellidua.
9/5: Izena ta apellidua.
10/8: Izena.
11/4: Apellidua.
12/1: Apellidua.
15/8: Apellidua.
20/7: Apellidua.
23/8: Izena.

IKUSI: Bertso-papera: "Tolosa: — Imp. de E. López". (Azpeitiko Odria baserritik).

Mikelak 6, 13, 23 ta 24-garren bertsoak esan zituan buruz. Bañan aldaketa auek egin zituan puntuetan: 13/1: neskazar bat zun; 13/2: zitzayon; 13/5: gañera ber-bera kontatzen — nik ere berriz ikasi; 13/7: lan orregatik emaztia ta; 23/5: Jaungoikoaren lege santuban — oik biar dirade azi; 24/1: Toki txarretik erori ziñan; 24/7: zure diñako izango da ta.

III

BI INDIANO (Gertaera)

Mutil bat, Astiasuko Goruagoineko semea, joan omen zan emendik Cuba-ra, Cárdenas esaten zayon erri batera, eta an morroi zegoan.

Gordetzen omen zituan milla duro nagusiaren etxean, ta beste milla beste toki batean.

Egun batean, nagusiak milla duro oyek eskatu zizkan. Esan zion, gero bueltako zizkala, "oso bereak bazituala berrogei ta amar injeniyo". Injeniyoak ango lurrak omen dira. Ala, eman zizkan.

Gero, beste milla duro ere auzoan nola zeuzkan jakin, ta urrena aiek eskatu omen zizkan, biak batera illabeterako bueltatuko zizkala. Baita eman ere.

Illabete pasa, ta ez omen zizkan buelta-

tzen. Esan omen zion, beste illabete bearko zuala "osoan jaso ezker", ta konforme gelditu zan beste illabeterako.

Papera ere firmatu omen zion. Bañan, zer egin zion gero? Firmatu bai, bañan dirua eman gabe onera alde egin.

Mutillak, zer egin zion orduan? Segitu atzetik onera.

Onera allegatu, nagusiarengana joan, ta eskatu omen zizkan diruak. Ukatzen asi omen zitzayon, bañan mutillak an eduki firma berea, ta ukatzerik ez.

Gero, gizon bat bialdu omen zion konpontziyora.

Ta ara zer aziyo egin zion urrena. Nagusi orrek berea omen zuan jayotako baserria, ta orduan arrebaren izenean hipotekan pasa zuan.

Besterik etziola emango ta, sei milla errial bakar bakarrak eman zizkan mutil orri. Gero alde egin zuan.

Orduan, mutilla gure aitarengana etorri zan kantik jartzeko.

Bañan nagusiak jakin zuan mutillak kantak publikatzera zijoala, ta kanta-paper oyek saltzea galerazi egin zuten. Nolabait ere iritxi zuan ori ere nagusiak.

Nere denbora guzian, gure aitak jarritako bertsoetatik, auek bakarrik saltzen ibiltzea galerazi zuten.

Gure aitak, ordea, onela esan zion mutillari:

—Motel, ez daukak batere saltzen ibilli bearrik: bota izkik gauez alako ta alako tokitan, ta jakingo dik jendeak orren aziyoa.

Ala egin zuten. Gauez feria, merkatu edo alako zearen bat zan tokietan uzten zituen, eta jende guziak irakurri ta ikasi zituan.

“Kaballeru” orrek ba omen zeukan Berastegi-n andregaya, berrogei milla duroko “señora”.

Ba, bere andregai orri, gauez joan ta kanta-papera atean josi zioten. “Orra: jakin zan orain zeñekin abillen”.

Ta andregayak papera irakurrita despeira eman zion.

Ontaz gañera, hipotekan baserria jasotako arrebak beste ainbeste egin zion, ta “aunerea dek” esanaz, bate gabe utzi zuan.

Orra nola gertatu zan, hidezkoa ez eman eta etxea galtzea.

Biak ere il ziran. Mutilla il zan aurrena.

1/ Asteasu-ko semia naiz ni,
Jose Antonio Otegi,
nere nekiaz egiña nintzan
ustez biar ain loteri,
premi batian bi milla duro
prestatu nizkan besteri,
artzalle orri agertu zayo
gauza aña enbusteri.

2/ Emen gustora ez negoen ta
juan nintzaden Cuba-ra,
Cárdenas deitzan erri eder bat
paraje ayetan bada,
amabost urte kunplitu ziran
ni juan nintzalarik ara,
esango'izuet ango diruak
egin zidaten jornara.

3/ Anoeta-ko semia da ori,
B..... dauka izena,
I..... du apellidua
orrek pontian emana,
Cardenas-etan almazengan
komerziante egona,
andik igesi etorri eta
Berastegi-n bizi dana.

4/ Milla duro nik gordeta neuzkan
B..... orren etxian,
estuason bat zuela eta
ayek eskatu zizkian,
bayetz agindu niyon orduan,
serbitu nuen trantzian,
artzeko pronto izan zan baño
buelta daduka atzian.

5/ Beste milla're nik baneduzkan
urruti gabe gordiak,
nere nekiaz irabaziyak
iñori're zor gabiak,
B..... orrek aitara ere
ebaki ditu bidiak,
modu orretan eamanak ditu
bi milla duro neriak.

6/ Oso beriak bazituela
berroi t'amar "injeniyo",
komerzianta bera azkarrena,
bestek etzuen baliyo,
gezurra eta enbusteriyan
bere burua gora iyo,
nere diruak eraman ditu
lan ori dala meriyo.

- 7/ "Injenio" ori batere etzala
nintzayon ni akordatu,
nere dirurik agiri ez ta
ni ez negoen kontentu,
nere diruen garbitasuna
paperaz niyon eskatu,
mutil panparroi lujoso orrek
etzuen atsegiñ artu.
- 8/ Esan bezela eskatu niyon
nere diruen papera,
leku txarrian neduzkan eta
nai nituzkian atera,
kantidadia presta zezala
andikan illabetera,
paperaz bayetz erantzun zidan
konforme zegola bera.
- 9/ Beste illabete pasata ere
utsegin zuan plazuan,
ifundik ezer agiri ez ta
ez negoen deskantsuan,
beste illabete biarko zala
jaso ezkerro osuan,
papera egin, firmatuta utzi,
onera aldegin zuan.

10/ Ark aldegin da ondorenian
ni ere etorri nitzan,
arrazoya're banedukan ta
berarengana juan nitzan,
nere diruen aitamen eman,
ukatzen azkar asi zan,
leku onian izango nitzan
firmarik ez banu izan.

11/ Bi milla duro nik eman arren
arrek ukatu zituan,
beraren firma nerekin neukan,
asi nitzayon pleituan,
.....
.....
ortik pentsatu kristau gaiztoak
zer maleziyak dituan.

12/ Bi milla duro nik eman arren
ukatu zituan aurki,
beraren firma nerekin neukan,
arrapatu det egoki,
konpontziyora beste gizon bat
bialdu ziraden aurki,
alako lanik ark etzedukan
zorrik ez balu eduki.

- 13/ Beste aziyo bat egin dirate
andikan ondorenian,
Anoeta-ko Agerre hipotekatu
arrebaren izenian,
saldu-paperan entendituta
ez da bide zuzenian,
traiziyo au egin dirate
eske asi naizenian.
- 14/ Bi milla duro zuri emanak,
Jose Antonio Otegi,
sei milla errial bakar bakarrak
alkanzatu zaizkit neri,
kontzientzia libratutzeko
arreglatu al baledi,
neretzat gorde biar zenduke
arriba aberats ori.
- 15/ Bere etxian mutil negoen
soldatan ajustatuta,
zaldiya ere ipintzen niyon
apaña preparatuta,
silla ta guzi traste denakin
ederki antolatuta,
aberats gisan an juaten zan
zaldiyari montatuta.

16/ Injeniyora zijoala esanda
etxetik egin atera,
aberats gisan apaindu eta
eunero pasiatzera,
gastua aurrera zijoan eta
komertziyua atzera,
aberasteko señaile ona:
gaiztuak bisitatzera.

17/ Ogei t'amasei milla errial
neriak zure tartian,
berrogei ziran entregatuak
an Cardenas-ko partian,
sei milla oyek eman dituzu
ez oso borondatian,
nik ez dizkizut zuri barkatzen
danak pagatu artian.

3/12: Izena ta apellidua.

4/2: Izena.

5/5: Diru artzallearen izena.

6/2: Injeniyoko = Cuba-ko baserria, nekazari-
-etxea.

11/5,6: Ezin puntu au gogoratu.

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso asko (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: GABON, AU OSTATUBAI, ANTON KAIKU.
3. *F. Apalategui, S.I.*: EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.
4. *Pepe Artola*: USTEZ LAGUN DETAN ta beste bertso asko.
5. *P.M. Urruzuno*: EUSKALERRITIK ZERURA ta beste bertso asko.
6. *Toribio Alzaga*: RAMUNTXO.
7. *Ramos Azkarate*: GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
8. *Antero Apaolaza*: PATXIKO TXERREN.
9. *Bitoriano Iraola*: OROITZAK ta beste ipui asko.
10. *Bertsolariak*: ERREGE EGUNEKO BERTSO SAYOA (1962).
11. *Piarres Larzabal*: BORDAXURI.
12. *Bilintx*: BERTSO TA LAN GUZIAK.
13. *Mariano Izeta*: DIRUA GALGARRI.
14. *Piarres Larzabal*: IRU ZIREN.
15. *Bertsolariak*: EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK, I.

16. *Alfonso M.^o Zabala*: GABON GAU BAT ta beste ipui asko.
17. *Antonio M.^o Labayen*: MALENTXO, ALARGUNI
- 18-19. *Antonio Zavala, S.I.*: TXIRRITA (Bizitza ta ta bat bateko bertsoak).
20. *Franzisko Goñi, S.I.*: LURDESKO GERTAE-RAK.
21. *Piarres Larzabal*: HERRIKO BOZAK edo NOR ALKATE.
22. *Bertsolariak*: BERTSOLARIEN TXAPELKETA (30-XII-1962).
23. AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.
24. *Fermin Imaz*: BERTSO GUZIAK.
25. *A.P. Iturriaga*: JOLASAK.
26. *Alfonso M.^o Zabala, A. Larraitz, Juan Mir*: PERIYAREN ZALAPARTAK.—Melitona'ren bi senarrak.—Mendibe'tarren larriyak.—Utzi bearko! —Gizon bikañak.
27. *Bertsolariak*: AZPEITIKO PREMIYOAREN BERTSOAK.
28. *Bizenta A. Moguel*: IPUI ONAK.
29. *Toribio Alzaga*: BURRUNTZIYA.—Bernaiño'ren larriyak.—Txibiribiri.—San Tomas'eko feriya.
30. *Graziano Anduaga*: EGUNSENTIKO TXORIA ta beste bertso asko.
31. *M. Soroa*: BARATZAN.
32. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO ERROTAREN BIZITZA, bere alabak kontatua.
33. *Mikela Elicegui, Antonio Zavala, S.I.*: PELLO ERROTAK JARRITAKO BERTSOAK.

